

10 8 5 20

BHAKTI ŚATAKA

भक्तिशतकम्।

BY
RĀMA CHANDRABHĀRATI.

WITH A COMMENTARY

BY THE
REV. C. A. SEELAKKHANDHA THERA

OF
"SAILABIMBĀRĀMA" VIHĀRA,
DODAUDUWA, CEYLON.

PUBLISHED BY THE BUDDHIST TEXT SOCIETY OF INDIA UNDER THE ORDERS
OF THE GOVERNMENT OF BENGAL.

DARJEELING:
PRINTED AT THE BENGAL SECRETARIAT PRESS.

1896.

भक्तिशतकम् ॥
(BHAKTI-SHATAKAM.)

—०—०—

श्री बौद्धागमचक्रवर्तिना
श्रीरामचन्द्रभारतिना भूसुरेणाऽचार्येण
विरचितम् ॥

—०—०—

लङ्कायाम्
शैलबिम्बरामे निवासिना
आचार्य श्रीशैलस्कन्ध स्थविरेण
विरचितया टीकया समलङ्कृतम् ॥

PUBLISHED BY

THE BUDDHIST TEXT SOCIETY OF INDIA,
[UNDER THE ORDERS OF THE GOVERNMENT OF BENGAL.]

Barjeeling:

PRINTED AT THE BENGAL SECRETARIAT PRESS,

1896.

R M C LIBRARY	
Acc. No. 108520	
Class No.	294.3 RAM
Date	23.8.88
St. Cat.	CB
Case.	29
Cat.	✓
Bk. Card	x.m.
Checked	Sy

Presented by
 Mr. R. C. Majumdar

INTRODUCTION.

THE "Bhakti Sataka" (Sanskrit—*Bhakti*, faith; *Sataka*, composition of a hundred), compiled by the Brahman Pandit Sri Rama Chandrabharati, derives its name from the fact that it consists of one hundred verses, illustrative of the virtues of Buddha, composed in order to shew the great faith the author had in Him. This Pandit, Rama Chandrabharati, was born in the village of Veravati in the district of Varendra belonging to the province of Radha of the principality of Gauda in India; he belonged to the family of Katyayana, and was renowned as one well-versed in logic, grammar, rhetoric, and various other sciences and Hindu mythology.

He came to Cotta (Jayawardanapura) in Ceylon during the reign of King Parakramabahu, and during the poetical and literary career of Sri Rahula Sangha Raja, famous both in Ceylon and other countries. There is reason to believe that, at the time of his arrival in Ceylon, Sri Rahula was living at Cotta, although Wijayabahu Pirivena of Tottagamuwa was his permanent residence. He was known by several names, such as "Principal of Wijayabahu Pirivena (College)," "Chief of Tottagamu Vihara," "Vachissara (a title given by Parakramabahu at his installation as the chief of all the monks in the Island)," and "Sri Rahula, as he was called, by his tutor."

It seems that the said Pandit Rama Chandrabharati made his acquaintance with Sri Rahula at Cotta. Several learned men came to Ceylon from time to time, where they received great honours from the Sinhalese kings. Although it is not exactly known in what year the said Pandit arrived in Ceylon, it appears from his book

“Wartharatnakara Panchika” that it was compiled in Ceylon in the year 1999A.B. or 1245A.D.

Having made his acquaintance with Sri Rahula, he became his pupil, and learnt from him the Three Pitakas embodying the doctrines of Buddhism; and when he discovered that, according to his religion, he could not attain Nirvana, he gave it up and embraced Buddhism, following the Three Guides (viz., Buddha, the Doctrine, and the Priesthood). Subsequent to his conversion, he wrote this book, which is well-known for its elegance and good style. It contains 107 stanzas composed in twelve different metres. The usefulness of this book to beginners in acquiring a good style generally, and in learning Buddhism in particular, is very great. The author says that, he who avails himself of the advantages of this book obtains Triple Happiness (*Trivarga Sampat*, viz., Dharma, Artha, and Moksha).

It is said that, King Parakramabahu was so much pleased with this book that he presented the author with a ^{great} ~~small~~ bearing the inscription “Buddhagama ^{and} ~~and~~ akkravarti” (i.e., chief minister of Buddhism), and made him his Spiritual Prime Minister. He had since written two valuable books—one of which was called the “Warthamalakhyawa” (a work for facilitating the study of difficult metres and having for its subject an account of the celebrated monk, Maha Netra Prasada), and the other “Wartharatnakara Panchika” (a commentary on “Wartharatnakara” by Pandit Sri Kedara Bhatta). One of the stanzas of the latter, written in honour of his teacher and to exemplify the metre “Stree” of 11th chandas, runs as follows:—

“राहुलनामा मुनिरति विद्वान्
षड्युषभारी त्रिपिटकधारी ।
मौर्यकुलाब्धिप्रभवमुपास्य
जन्मनि जन्मन्यपि मम मित्रम् ॥”

“May it happen that the virtuous Sri Rahula—a profound scholar having a thorough knowledge of the three Pitakas—like unto the moon shining above the (milky) ocean-like Mauryya race, may be my friend in all my subsequent births,” showing thereby that, Sri Rahula belonged to the Mauryya race, which is a subdivision of the Sakya race. As the princes of this race, who came to Ceylon, were in the habit of invoking the blessing of the deity Skandha, the race became famous by the name of “Skandhawara race.” Hence it has been mentioned in some books that, Sri Rahula was born in the “Skandhawara race,” which is identical with the Mauryya race.

In the “Wartharatnakara Panchika” Pandit Rama Chandrabharati says:—

“ श्रीमद्गुह्यपादतस्त्रिपिटकाचार्यादयुरीर्निर्भूलं
बौद्धं शास्त्रमधीत्य यस्तु शरणं रत्नत्रयं शिष्ये ।
यो बौद्धागमचक्रवर्तिपदवीं लङ्केश्वराक्षयवान्
स श्रीमानिह सर्वशास्त्रनिपुणो व्याख्यामितां यातनोत् ॥ ”

“This commentary was written by one proficient in all the sciences, who having learnt the good Law of Buddha from the Venerable Sri Rahula—teacher of the three Pitakas—followed the Three Guides, and received from his Majesty the King (Parakramabahu) of Ceylon the title of Bauddhagama Chakravarti.”

As it is my earnest desire to make the “Bhakti Sataka” useful to those who are, at present, only imperfectly acquainted with Buddhism, I have written this commentary called Ratnamala to enable them to easily understand the real meaning of the text in accordance with the rules of Buddhism. In many instances, I have quoted from other works on Buddhism. The author, Pandit Rama Chandrabharati, having thoroughly acquainted himself with the tenets of Lord Buddha and also with the accepted

interpretation of his Doctrine, and having accepted the Truth, as it is the duty of every learned man, and also having realized that, there is nothing more important than happiness in our next birth, followed the religion of his conviction.

May it please the learned readers to correct any errors that might have inadvertantly crept into the text or the commentary.

C. A. SEELAKKHANDHA.

‘SAILABRIAHARAMA,’
DODANDUWA, CEYLON,
January 1896.

भक्तिशतकम् ।

—०००—

नमस्तस्मै भगवतेऽर्हते सम्यक्सम्बुदाय ।

ज्ञानं यस्य समस्तवस्तुविषयं यस्याऽनवद्यं वचो ।
यस्मिन् रागलवोऽपि नैव न पुनर्द्वेषो न मोहस्तथा ।
यस्याऽहेतुरनन्तसत्त्वा सुखदाऽनल्पा कृपा माधुरी
बुद्धो वा गिरिशोऽथवा स भगवांस्तस्मै नमस्तुर्महे ॥ १ ॥
देवः शम्भुर्न वैरी हरिरपि न रिपुः केवली नो सपत्नी
नोऽदासीनः स्वयम्भुर्न च पुनरपरे ते परे वासवाद्याः ।
शास्ता बुद्धो न बन्धुर्जगति न जनको नैक गोत्रैकजातिः
किन्त्वेषां वीतरागो भवति सकलविद्यः सुधीभिः स सेव्यः ॥ २ ॥

प्रणम्य परमं बुद्धं सर्वलोकैकनायकम् ।

क्रियते रत्नमालाख्या व्याख्या भक्तिमतां मुदे ॥ ॥

काव्यमिदं महाकविः श्रीरामचन्द्रकविभारतिभगवति शाक्यमुनौ स्वभक्तप्रतिश्रय-
सम्पन्नार्थे' विरचयामास । तत्राऽदौ यस्य कस्यचिज्ज्ञास्तु विशिष्टगुणान् प्रामाणिकान्
कृत्वा अनियमवशादेव नमस्कारं दर्शयितुं ज्ञानमित्यादिमाह । यस्य महात्मनः ज्ञानं समस्त-
वस्तुविषयं सकलेषु वस्तुषु व्याप्तम् । सकलेषु ज्ञेयमण्डलेषु प्रवर्ततेत्यर्थः । यस्य वचः
वचनम् । अनवद्यं निर्दोषम् । क्लेशापगमत्वात् परिशुद्ध इति भावः । यस्मिन्
रागलवः हृष्यालेशः अपि नैव नास्तीत्यर्थः । पुनः द्वेषः अपि नास्ति । तथा तद्वत् ।
मोहः अपि नास्ति । यस्य अहेतुः लाभानिर्दिशेषका । अनल्पा महती
बहुला वा । कृपा माधुरी कृपायाः मधुरता । अनन्तानां प्रमाणरहितानां सत्त्वानां
प्रज्ञानां सुखदा सुखदाता । सः भगवान् बुद्धो वा सम्बुद्धो वा भवतु । अथवा
गिरिशः शम्भुर्वा भवतु । तस्मै नमस्तुर्महे नमस्कारं कुर्मः । वयमिति शेषः । शार्दूल-
विक्रीडितं वृत्तम् । तत्तच्छेषमुक्तां रत्नाकरे । सूर्याश्चैर्म सज्जप्तया सशुरवः शार्दूलविक्री-
डितमिति ॥ १ ॥

देवदत्ति । शम्भुर्देवः ईश्वरदेवः अपि । न वैरी न शत्रुः । भवतीत्यत्र अन्वयः ।
ज्ञानवतामिति शेषः । हरिः वासुदेवः अपि । न रिपुः वैरो न भवति । केवली

ब्रह्माविद्याभिभूतो दुरधिगममहामायाऽल्लिङ्गितोऽसौ
 विष्णू रागातिरेकान्निजवपुषि धृता पार्श्वती शङ्करेण ।
 वीताविद्यो विमायो जगति स भगवान् वीतरागो मुनीन्द्रः
 कः सेव्यो बुद्धिमद्भिर्वदत वदत मे भ्रातरस्तेषु मुक्तौ ॥ ३ ॥

अपणकः अपि । नो सपलः शत्रुर्न भवति । अत्र अपणकस्तु संन्यासिभेद इति केषां-
 चिन्मतिः । विषयरागं अपयतीति निर्वचनात् पूरणकाश्चपादिनिर्घन्यविशेषो वेति
 मन्मतिः । अपरे देवशब्दसाहचर्यात् केवलीति एको देवविशेष इति पठन्ति । तन्मु
 विचारणीयम् । स्वयम्भुः ब्रह्मा अपि । न उदासीनः मध्यस्थो न भवति । पुनः
 अपरे अन्ये । इरादिभ्यो देवेभ्य इति यावत् । ते प्रसिद्धाः वासवाद्याः इन्द्रादयो
 देवा अपि । परे न वैरिणो न भवन्ति । जगति विभुवने । शाखा (सलानां सान्द्र-
 टिकैः सात्परायिकैः परमार्थधर्मैः) अनुशासकः । बुद्धः समुद्रः अपि । न बन्धुः ज्ञातिर्न
 भवति । न जनकः पिता च न भवति । नैकगोत्रः समानगोत्रो न भवति । नैक-
 जातिः समानजातिश्च न भवति । किन्तु एषां ईश्वरादीनां देवानाम् । यः महात्मा
 वीतरागः समस्तवस्तुषु अत्यन्तप्रह्वीनरागः सन् । सकलवित् सर्वज्ञः । संस्कारविकार-
 लक्षण-निर्वाण-प्रज्ञप्रिवशात् पञ्चविधं त्रैयमण्डलं करतलामलकक्रमेण निःशेषं अवगत-
 वानिति भावः । सः महात्मा । सुधीभिः पण्डितैः । संसारदुःखादिमोक्तुकामैर्जनै-
 रिति भावः । सेव्यः अतिशयभक्त्या सेवनीयः । अपरे असेवनीया इति सूचिताः ।
 खम्भरावृणम् । तदुक्तं रत्नाकरे । खम्भै र्यानाञ्जयेनत्रिमुनियतियुता खम्भरा कीर्तिते-
 यमिति ॥ ९ ॥

इदानीं ब्रह्मादीनां देवानां रागादिमलैर्दूषितत्वात् सुधीभिः कः सेव्यः को न सेव्य इति
 निर्णयितुं ब्रह्मा इत्यादिमाह । ब्रह्मा स्वयम्भुः । वेदान्तवादिभिः अपरिमितसुखज्ञानस्व-
 रूपमित्युक्तो ब्रह्मा-पदार्थ इति यावत् । अविद्या मूलाविद्या मूलाविद्येति द्वे भवतः
 ताभ्यां द्वाभ्यामज्ञानाभ्याम् । अभिभूतः पराभूतः । व्याकुलित इत्यर्थः । वेदान्तमते
 भावाभावाभ्यामनिर्वाया अचेतनया मायया च । असौ विष्णुः वैष्णवेर्जगदन्तराष्ट्रेत्युक्तो
 हरिः । दुरधिगमा दुर्विज्ञेया महामाया दृढनिष्ठतिः तथा । अल्लिङ्गितः परिरम्भितः ।
 अन्योन्यसंस्तेषित इत्यर्थः । शङ्करेण “ईश एवाहमत्यर्थं न च मापीशते परे । ददामि
 सदैवार्थं मीश्वरस्तेन कीर्तते” इत्युक्तलक्षणेन । “अणिमा लघिमा प्राप्तिः प्राकामं
 मङ्गिमा तथा । ईशिलञ्च वशिलञ्च तथा कामा वसायिता” इत्युक्तादियुक्तेरूपेति
 श्रैवैर्विहितेन हरेण । रागातिरेकात् अधिहरागत्वात् । पार्श्वती गौरी । निजवपुषि

ब्राह्मं वैष्णवमैश्वरञ्च बद्धधा लब्ध्वा पदं हेतुतः
संसारे वत संसरन्ति पुनरप्येकान्तदुःखास्यदे ।
किनैर्देहभृतामपायबद्धलै राद्यन्तवद्भि स्यदै
स्तस्मान्नित्यमनादिमध्यनिधनं बौद्धं पदं प्रार्थिताम् ॥ ४ ॥

चिदाकारं सूक्ष्मं विभु विशदमाकाररहितं
निरीहं निरूपं निरवधि कृपाबीजमजरम् ।
समस्तज्ञं सर्वोपधिरहितमैश्यादसृतदं
जितानङ्गैः सेव्यं भवतु मम तद्वस्तु शरणम् ॥ ५ ॥

स्वदेहे । धृता धार्यते । जगति लोके । भगवान् भग्नरागादिगुणैर्युक्तः । सः मुनीन्द्रः
मुनिश्रेष्ठः । वीता अपगता अविद्या यस्मात् स । वीताविद्याः । अविद्यया विगतः ।
दूरीकृताशेषविषय इत्यर्थे इति यावत् । विमायः मायया अपगतः । अपगतमाय इत्यर्थः ।
वीतरागः विगतकामः । सकलेषु वस्तुषु निगल्य इत्यर्थः । अतः तेषु ब्रह्मादिषु ।
बुद्धिमद्भिः पण्डितैः । मुक्तौ संसारविमुक्तौ । कः मङ्गाद्या । सेव्यः आश्रयणीय इति ।
मे धातरः ! मम सङ्गोदराः ! वदत वदत यूयं कथयत कथयतेति आशङ्कितम् ।
आशङ्कितं नाम द्विवि कथनम् । तदुक्तं ग्रन्थान्तरे । मये श्रोधे प्रशंसायां वर्तते कौतु-
हलधनौ । हास्ये शोके प्रसादे च र्यादाशङ्कितं उच्यते । अजापि सम्भराट्टकम् ॥ १ ॥

तदनन्तरं निर्व्याणस्तुखं वर्णयति ब्राह्ममित्यादिना । प्राणिनः बहुधा अनेकधा ।
बहुषु वारेष्विति यावत् । ब्राह्मं ब्रह्मसम्बन्धं ब्रह्मना प्रोक्तं वा । वैष्णवं विष्णुसम्बन्धं
विष्णुना प्रकाशितं वा । ऐश्वर्यम् ईश्वरसम्बन्धं ईश्वरेण प्रणीतं वा । पदं पदवीम् ।
सोचमित्यर्थः । लब्ध्वा संप्राप्य । हेतुतः हेतुवशात् । लब्ध्वास्तुल्य अविनश्यत्वादिति
भावः । पुनरपि सुहृत्सुहृः । एकान्तेन अतिशयेन । दुःखास्यदे जातिजराशरणदि-
दुःखस्य स्थानमृते । संसारे अनमताये भववत् । संसरन्ति जातितो जातिं प्रतिसम्भा-
नाद्गच्छन्ति । वत इति विष्णवे । अपायबद्धलैः नरक-तिथ्येक-प्रेतादि-दुःखसमाकीर्णैः ।
आद्यन्तवद्भिः अत्यन्तिष्ठितिसंसाररहितैः । तैः पदैः प्रसिद्धै ब्रह्मादिपदैः । देहभृतां
प्राणिनाम् । किं प्रयोजनम् ? किञ्चित् प्रयोजनं नास्तीति भावः । तस्मात् नित्यं
अविनश्यरं । अनदिमध्यनिधनं अत्यन्तिष्ठितिविनाशरहितं । बौद्धं बुद्धेन भगवता
वर्णितम् । पदं अत्यन्तसुखं निर्व्याणम् । प्रार्थिताम् अभिकाङ्क्षिताम् । सुधीभिरिति
शेषः । इदमपि सम्भराट्टकम् ॥ ४ ॥

इदानीं सर्वज्ञताज्ञानं वर्णयति चिदाकारमित्यादिना । सूक्ष्मं परवादीनामविषय-
मतिनिपुणम् । उदप्रत्ययादि विदर्शनाज्ञानेनैवावगन्तव्यत्वादिति भावः । विभु समस्त-
वस्तुष्वपि । अनन्तवस्तुविषयभावादिति भावः । विशदं निर्मलम् । रागादिमल-

अणीयोऽणीः क्लेशाप्रतिहतमनस्तञ्च महतो
 महीयो माहात्स्यप्रविजितजगद्भूरिकरणम् ।
 द्विबाहं निर्वाहं द्विपदमपदं सन्निवदनं
 द्विनेत्रं निर्णेत्रं सगुणमगुणं तत्तु शरणम् ॥ ६ ॥

रहितत्वादितिभावः । आकाररहितं शून्यदीर्घादिसंस्थानविरहितम् । निरोहं दृष्ट्या-
 रहितम् । निरूपं नीलपीतादिवर्णरहितम् । निरवधि निःसीमम् । अवधिरहित-
 मित्यर्थः । रुपावीजं महाकल्याणाया उत्पत्तिकारणं । अजरं जरारहितं । त्रिषु
 कालेषु एकसदृशमित्यर्थः । क्वचित् अमोहमिति भावः । समस्तज्ञं सर्वज्ञम् । सर्वोप-
 धिरहितं सकलेभ्यः कामस्तम्भोक्ताभिसंस्कारोपधिभ्यो विमुक्तम् । ऐश्यात् श्रेष्ठभावात् ।
 अथवा अष्टसु पर्यस्तु प्रधानो भूत्वा धर्मदेशनाच्च । तदुक्तम् । त्रयविंशः द्विजाः चञ्च-
 मारगट्टयती तथा । अमर्यादं सुरास्यातुर्भहारोजेपि ब्रह्मन् । ते स्युः सर्वविदः
 शाक्यसुनेरष्टपरिच्छदा इति । असृतदं निर्वाणसुखदायकम् । जितः पराजितः अनङ्गः
 कल्प्यो यैस्तयोक्तैः । शीणान्नवैः श्रावकैरिति यावत् । सेयं सेवनीयम् । चिदाकारं
 ज्ञानस्वरूपम् । अत्र चिच्छब्दो ज्ञाने । प्रचीपलब्धिश्चित् संवित्यमरः । तद्वस्तु
 (भगवतो गौतमस्य) प्रसिद्धं सर्वज्ञताज्ञानम् । मम शरणं प्रतिष्ठा । भवति इति शेषः ।
 शिखरिणीलुप्तम् । तच्छेषमुक्तं रत्नाकरे । रसैर्द्रवैश्च यमनसमलागः शिख-
 रिणीति ॥ ५ ॥

तदनन्तरं भगवन्तं गौतमं वर्षयितुम् अणीय इत्यादिमाह । तत्र अणीः सूक्ष्मः
 अणीयः अतिशयेन सूक्ष्मः । महतः महद्बुद्धयः । महीयः अतिशयेन महत् । क्लेशैः
 रागादिभिः अकुशलैः । अप्रतिहतम् अनभिद्युतम् । अनन्तम् अपर्यवसानम् ।
 माहात्स्यैः महानुभावयुगैः । प्रविजितं पराजितं जगत् लोको येन तथोक्तम् । भूरि
 महती कल्याणं यस्य तथोक्तम् । द्विबाहं बाहुयुग्मम् । आन्नाहस्तेन च अन्नाहस्तेन चेति
 द्वाभ्यां हस्ताभ्यां समन्वागतमिति भावः । निर्वाहं उपादानानामरूपसङ्क्रान्तपञ्चद्वयरहितम् ।
 द्विपदं चरणयुग्मम् । स्वभावपादेन च ऋद्धिपादेन चेति द्वाभ्यां पादाभ्यां समन्वागतमिति-
 भावः । अपदम् उत्पत्तिस्थानरहितम् । सहजिवदनैस्त्रिमुखैः । तथोक्तम् । निरोधस्य
 हि त्रीणि मुखानि । कथम् ! अनिमित्तविमोक्षमुखम् अप्रणिहितविमोक्षमुखं शून्यता-
 विमोक्षमुखमिति । तदुक्तम् अनुब्रह्माचार्येण । तत्र अनित्यानुदर्शना विपर्ययात्मनिमित्तं
 मुक्तौ अनिमित्तानुदर्शना विमोक्षमुखं भवति । दुःखानुदर्शना दृष्ट्याप्रतिषिद्धिं मुक्तौ
 अप्रणिहितानुदर्शना विमोक्षमुखं भवति । अनाकानुदर्शना आकाशनिवेशं मुक्तौ

सदानन्दं तथ्यं सरसहृदयं सूक्तिसदनं
सतां सेव्यं सम्यक्त्वमधिगततत्त्वं सममनः ।
स्वतस्त्रिद्वं साध्यं सकलफलदं सौम्यवदनं
सदीयं सर्व्वीयं भवतु मम तद्वस्तु शरणम् ॥ ७ ॥

स्वयम्भूताभिज्ञं भवमयहरं भीतिरहितं
स्फुरद्भायं भोगोज्झितऽमहतवीर्य्यं मदनजित् ।
चतुर्भुजं शुद्धप्रकृतिं च तथाऽकर्तृ कऽमिदं
मुदं लोकोत्कृष्टामतनुं तनुतां वस्तु जगताम् ॥ ८ ॥

शून्यातानुदर्शना विमोक्षसुखं भवति । मार्गो हि यदि अनित्यतो विपश्यति अनिमित्त-
विमोक्षं नाम । यदि दुःखतो विपश्यति अप्रणिहितविमोक्षं नाम । यदि अनात्मतो विप-
श्यति शून्यताविमोक्षं नाम । एवं मार्गो विदर्शना वशाद्गोष्णि नामानि लभते । द्विनेत्रं
नयनद्वययुक्तम् । स्वभावनेत्रेण च दिव्यनेत्रेण चेति द्वाम्नां त्रैत्र्याम्नां समन्वागतमिति भावः ।
निर्णेत्रं शास्त्रतोऽददृष्टिरहितम् । सगुणं शीलसमाध्यादि गुणयुक्तम् । अगुणं गुण-
व्यय्यपगतम् । सब्रजसमोयुणविरहितमिति भावः । तच्च प्रसिद्धं लुब्धपदार्थम् । ममेति
पूर्व्वेषान्वयः । शरणं प्रतिष्ठा । भवन्निति शेषः । अत्रापि शिखरिणीकृतम् ॥ ६ ॥

सदानन्दमिति । सतां साधूनाम् आनन्दं सन्तोषकरम् । उद्धटितज्ञादीनाम्
आनन्दजनकमिति यावत् । तथ्यम् अवितथम् । यथार्थावबोधलादेव सत्यमित्यर्थः ।
सरसहृदयम् अर्हत्वादिगुणयुक्तचित्तम् । सूक्तिसदनं धर्मानां मन्दिरम् । त्रिपिटक-
धर्मसंस्थापितगृहवदित्यर्थः । सतां सेव्यं साधुभिराश्रयनीयम् । सम्यक् याथावत्तः स्वयं
समधिगततत्त्वम् अवगतानित्यादिस्वभावम् । सममनः समचित्तम् । श्रवमिन्द्रोदासीनेषु
सर्व्वेषु एकसदृशचित्तमिति भावः । स्वतस्त्रिद्वम् आत्मना परिनिष्पन्नम् । परोपदेशं विना
आत्मनैव सन्नुद्योगेन रागादिभिः श्रेयमलैर्विविक्तमित्यर्थः । साध्यं सकलबोधिसत्त्वैः
साधनीयम् । सकलफलदं स्वर्गमोक्षसुखदायकम् । सौम्यवदनम् प्रियदर्शनमुत्तमखलम् ।
सदीयं साधूनां हितम् । सर्व्वीयं सकलप्राणिनामपि हितम् । तद्वस्तु प्रसिद्धलुब्धपदार्थं
मम शरणं भवतु । अत्रापि शिखरिणीकृतम् ॥ ७ ॥

खगमिति । स्वयम् आत्मना । भूताभिज्ञं संसिद्धपङ्कभिज्ञायुषम् । आत्मना परिपूर्णं
जमनिश्चत्वारमितानुभावादुत्पन्नम् अद्विविधादिपङ्कभिज्ञायुषं युक्तमिति भावः । भव-

क्वचिन्नीलं पीतं क्वचिदपि च रक्तं क्वचिदपि
 क्वचिच्चन्द्रच्छायां क्वचिदपि च माञ्जिष्ठरुचिरम् ।
 क्वचित् प्रामास्यर्थं यदयति च वर्णव्यतिकरा
 च्छिखाषट्कं तैस्तैर्दधदुपरि तद्वस्तु शरणम् ॥ ९ ॥
 पराभेद्यं जाम्बूनदरुचिरवर्णं त्रिशरणं
 त्रियानं त्रिप्रज्ञं त्रिभुवनभरं सत्तिवचनम् ।
 कृपापात्रं मन्दस्मितऽमरुणसञ्जीवरधरं
 कृतध्यानं सिद्धासनवटितपाद्वस्तुशरणम् ॥ १० ॥

भयहरं संसारभीतिनाशकम् । भीतिरहितं नष्टभयम् । चतुर्वैशाराद्याभिज्ञानैः
 समन्वागतत्वाद् वीतभयमिति भावः । स्मुरद्वाग्यं भाग्यशुभैर्विकशत् । द्वाविंशद्वरमङ्गा-
 पुष्पलक्षणैः समुपलक्षितलाङ्गम्ययुक्तमिति भावः । भोगोष्णितं त्यक्तकामसुखम् ।
 अङ्कितवोध्यं दशबलैः समन्वितम् । तच्च मन्कृते सद्बन्धमकरन्दं विस्तरतो दर्शितम् ।
 मदनजित् जितमारम् । मारं पराजिता सिद्धिस्त्राभिष्टार्थमित्यर्थः । तदपि सद्बन्ध-
 मकरन्दे द्रष्टव्यम् । चतुर्मागं प्राप्तचतुर्विधमार्गम् दृष्टिशङ्काशङ्क्यकारणं श्रोतापत्तादि
 चतुर्मागं संप्राप्तमिति भावः । तथा शुद्धप्रवृत्ति निर्मलचित्तम् । अकर्तृकम् अपुन-
 र्भवकारणम् । इदं वस्तु बुद्धपदार्थम् । जगतां प्राणिनाम् । लोकात् उन्मुक्तम् उद्ग-
 तम् । लोकोत्तरमित्यर्थः । मुदं हर्षम् । अतस्तु बहुलम् । तनुतां कृत्स्नामित्यर्थः ।
 शिखरिणीकृतम् ॥ ८ ॥

इदानीं भगवतो गौतमस्य षड्वर्णं वर्णयितुं क्वचिदित्यादिमाह । यत् यादृक् । वस्तु
 इति शेषः । क्वचित् कर्तृचित् । नीलं नीलवर्णञ्च । क्वचित् अपि । पीतम् ईशद्
 रक्तवर्णञ्च । क्वचित् अपि । रक्तं लोहितवर्णञ्च । क्वचित् चन्द्रच्छायां चन्द्रकान्तिसदृशं
 चेतवर्णञ्च । क्वचित् अपि । माञ्जिष्ठरुचिरं मनोहरं माञ्जिष्ठवर्णवच्च । क्वचित् वर्ण-
 व्यतिकरात् नीलपीतादिवर्णसम्बन्धात् । प्रामास्यर्थम् प्रामास्यवर्णञ्च । अयति प्राप्नोति
 च (तदुद्भूतार्थम्) तैः तैः नीलपीतादिभिः तत्तद्गणैः शिखाषट्कं षड्विधां शिखाम् ।
 केतुमालामिति भावः । उपरि शीर्षादूर्ध्वम् । दधत् दधानम् । तद्वस्तु मम शरणं
 भवन्निति शेषः । शिखरिणीकृतम् ॥ ९ ॥

पराभेद्यमिति । परैर्विपक्षैः । शत्रुभिरिति यावत् । अभेद्यं न भेद्यम् ।
 वज्रसदृशकायत्वादपरैः कैश्चिदविदार्यमिति भावः । जाम्बूनदं जाम्बुनामकायां नद्यां
 जातं खर्ववत् रुचिरं मनोह्रं वर्णं शरीरशोभा यस्य तथोक्तम् । त्रिशरणं शरणत्रयम् ।
 बुद्धधर्मसङ्गसङ्गतावस्तुत्रयवशात् प्रतिष्ठाप्यमिति यावत् । त्रियानं यानत्रयम् । बुद्ध-
 प्रत्येकबुद्ध-त्रावक-संख्यातचिलावबोधकरमिति भावः । त्रिप्रज्ञं प्रज्ञात्रयम् । अनित्य-

प्रसन्नं फुल्लेन्दीवरनयनयुग्मं त्रिपिटकं
 मुहुः व्यकुर्वाणं सुरनरगणेभ्यः कर्णया ।
 परं शान्तं स्वर्णोपलरजतलोष्टेषु च समं
 दृशां नव्यातिथ्यं भवतु मम तद्वस्तु शरणम् ॥ ११ ॥
 शरणमिति सदग्रं साधु गच्छामि बुद्धं
 शरणमिति विरागाग्रीयमन्वेमि धर्मम् ।
 शरणमिति गणानामग्रियं यामि सङ्घं
 शरणमिति पुनस्त्रीन् द्वित्रिवारं व्रजामि ॥ १२ ॥

दुःखानां केति त्रिलक्षणं प्रतिबोधकरज्ञानमित्यर्थः । त्रिभुवनभरं लोकत्रयवासिनां प्रतिष्ठाभूतम् । कामरूपारूपलोकेषु सत्त्वानां संसारमुक्तौ अतिशयप्रतिष्ठाभूतमिति भावः । सत् त्रिवचनं शोभनवचनत्रयम् । सूत्राभिधर्मविनयसङ्घातौ स्त्रिभिः सुभाषितै रूप-लक्षितमिति भावः । कृपापात्रं कर्णभाजनम् । मन्दक्षितं मन्दहास्यम् । ब्रह्म-विहारसमङ्गितया प्रसन्नमुखमण्डलमिति भावः । शरणम् ईशदत्तार्थम् । सखीवरधरं घटीकारं ब्रह्मनादभं शोभनवस्त्राच्छादकरम् । रुतस्थानं भावितसमापत्तिम् । सिद्धा-मनवत् घटिते निबद्धे पादौ चरणे यस्य तथाभूतम् । तद्वस्तु प्रसिद्धं बुद्धपदार्थम् । मम शरणम् । भवत्विति श्रव्यः । शिखरिणीदृष्टम् ॥ १० ॥

प्रसन्नमिति । प्रसन्नं निर्मलम् । फुल्लं विकशितं इन्दीवरं नीलोत्पलं तेन सदृशं नयनयुग्मं नेत्रद्वन्द्वं यस्य तादृशम् । कर्णया सुरनरेभ्यः दिव्यमनुष्येभ्यः । मुहुः पुनः पुनः । त्रिपिटकं सूत्रादित्रिपिटकधर्मम् । व्याकुर्वाणं प्रकाशयमानम् । परम् अत्यर्थम् । शान्तं शमसुपगतम् । अन्तरिन्द्रियदमनादुपशान्तलेशमित्यर्थः । स्वर्णं कनकम् उपलं पाषाणं रजतं रूपं लोहं स्तम्भमिषम् एषु वस्तुषु । समं समानचित्तम् । दृशां नेत्राणाम् । सत्त्वानां मिति शेषः । नव्यं नूतनजातम् अतिथ्यं अतिथिनिमित्तकम् । नूतनं प्राभूतवत् सन्निति भावः । तद्वस्तु प्रसिद्धबुद्धपदार्थम् । मम शरणं भवतु । शिखरिणी-दृष्टम् ॥ ११ ॥

शरणमिति । सतां साधूनां वीतरागीनां वा अप्यं श्रेष्ठम् । बुद्धं शरणमिति संसारदुःखाद्विमुक्तौ प्रतिष्ठा भवतीति मत्वा साधु सम्यक् । गच्छामि भजामि । अहमिति शेषः । विरागानां वैराग्यधर्मानाम् अप्रियम् उक्तम् । धर्मं नवस्त्रीकोत्तरधर्मम् ।

पुनरपि शरणं ब्रजामि बुद्धं
 पुनरपि लोकगुरुं गुरुं करोमि ।
 पुनरपि कथयामि नौमि वन्दे
 त्वयि मम गौतम ! नैव तृप्तिरास्ते ॥ १३ ॥

त्रिभुवनमसकृन्निरूप्य युष्मत्-
 पदसरसीरुहरेणुमाश्रितोऽहम् ।
 शरणेऽमरमयञ्च दैवतं मे
 गतिरपरा मम नास्ति नास्ति नास्ति ॥ १४ ॥

शरणमिति संसारदुःखविनाशाय प्रतिष्ठा भवतीति विचिन्त्य साधु सम्यक् ऋणं मि भजामि ।
 गणानां सकलगणानाम् । अप्रियं श्रेष्ठम् । सङ्गम् (भगवतः शाश्वतगुणैः आवृतम्)
 आचार्यमङ्गम् । शरणमिति भवदुःखाद्विमुक्तौ प्रतिष्ठा भवतीति मत्वा साधु सम्यक् यामि
 आश्रयामि । पुनः द्विजिवारं दिवारं चिवारम् । जौनं बुद्ध धर्मसङ्गं सङ्गतां चिविष-
 रत्नम् । शरणमिति मम प्रतिष्ठा भवतीति मत्वा । ब्रजामि अतिशयभक्ता भजामीत्यर्थः ।
 मालिनीरुचम् । तदुक्तं रत्नाकरे । ननमयययुतेयं मालिनी भोगिलौकैरिति ॥ १९ ॥

पुनरपीति । ऋणं पुनः अपि बुद्धं शरणं प्रतिष्ठा इति मत्वा ब्रजामि भजामि ।
 ऋणं पुनः अपि लोकगुरुं जैलीकाचार्यम् । गुरुं करोमि धर्मोपदेशकं करोमि । ऋणं
 पुनः अपि कथयामि वर्णयामि । तस्य भगवतो गुणमिति शेषः । नौमि स्तुतिं
 करोमि । गद्यपद्यैरिति शेषः । वन्दे कायवाङ्मनोभिर्नमस्कारं करोमि । श्रे
 गौतम ! त्वयि मम तृप्तिः शरणगमनादिषु अतिशयेन प्रीणनम् । नैव आस्ते
 न भवत्येवेत्यर्थः । पुष्पितापट्टम् । तदुक्तं रत्नाकरे । अयुजि नयुगरेफतोयकारो युजिच
 नौज जरगाश्च पुष्पिताया इति ॥ १९ ॥

त्रिभुवनमिति । ऋणं त्रिभुवनं त्रिलोकम् । स्वर्गमर्त्यपातालेषु प्रथितान् सर्वान्
 मुनीनिति भावः । असकृन् अनेकवारम् निरूप्य परीक्ष्य । युष्मतां भवताम् । पद-
 सरसीरुहस्य पादपद्मस्य रेणुं धूलौम् । आश्रितः । अयं श्रीपादरेणुः । मे शरणं
 प्रतिष्ठा । अयञ्च श्रीपादरेणुः मे दैवतं देवता एव भवति । मम अपरा गतिः अन्यथा
 प्रतिष्ठा । नास्ति नास्ति नास्तीति आशङ्कितम् । पुष्पितापट्टम् ॥ १४ ॥

अनित्यमखिलं दुःखमनात्मेति प्रवादिने ।

नमो बुद्धाय धर्माय सङ्गाय च नमो नमः ॥ १५ ॥

भो वीतराग भगवंस्तव पादमेव

वन्दे मुनीन्द्र मुञ्जरेवमिमं प्रवन्दे ।

भूयः पुनः पुनरिमं पुरतः परस्तात्

पार्श्वद्वयोरुपरि दिक्षु विदिक्षु वन्दे ॥ १६ ॥

गतमिह भवता पथा च येन

स्थितमपि यत्र च यत्र वा निषण्णम् ।

शयितमपि मुनीन्द्र यत्र योगात्

तदपि शतं प्रणमामि पुण्यतीर्थम् ॥ १७ ॥

अनित्यमिति । अखिलं समस्तम् । संस्कारमिति शेषः । अनित्यम् (उत्पादय-
परिच्छिन्नादिभिर्हेतुमिदं हेतुमेतत्) नियतं न भवतीति च । दुःखं (जातिजरामरणा-
दिभिःसुखं), न भवतीति च । अनाद्या (अवशयत्वादिभिः) एकस्वर्णं न भवतीति च ।
प्रवादिने प्रकाशते बुद्धाय नमः धर्माय नमः सङ्गाय नमः । अस्तीत्यन्वयः । पथ्या-
वत्कृतम् । तदुक्तं रत्नाकरे । सुजोर्जेन सरिद्धतुः पथ्यावत्कृतं प्रकीर्तितमिति ॥ १५ ॥

भो इति । वीतराग निरालय भो तव पादम् एव चरणम् एव । वन्दे
सम्यक् प्रणामं करोमि । हे मुनीन्द्र मुनिश्रेष्ठ एवं मुहुः कणे चणे । इमं तव
श्रीचरणम् एव । भूयः प्रायशः । पुनः पुनः वारं वारम् । पुरतः अर्धे च । परस्तात्
पश्चात् । पार्श्वद्वयोः उभयोः पार्श्वयोश्च । उपरि उच्चे च । दिक्षु पूर्वदिक्षु चतुष्टु
दिशाश्च । विदिक्षु चतुष्टु चतुर्दिशाश्च । इमं तव श्रीपादम् एव वन्दे प्रणामं
करोमि । वसन्ततिलकं कृतम् । तदुक्तं रत्नाकरे । उक्ता वसन्ततिलका तमजा
अगौग इति ॥ १६ ॥

गतमिति । मुनीन्द्र हे मुनिश्रेष्ठ इह जगति । भवता तया । येन पथा
मागम् । गतं यातम् । यत्र च स्थाने । स्थितं कृतम् स्थानं अपि । यत्र स्थाने वा
नियमम् । यत्र स्थाने । योगात् समाधिना । शयितं शयनं कृतम् अपि । तद्

समजनि भगवान् स्वर्यं च यस्मिन्

सकलमबोधि च यत्र धर्मचक्रम् ।

विशदतरमदीपि यत्र यस्मिन्-

नमस्तिमपूरि तदप्यहं नमामि ॥ १८ ॥

सर्वज्ञवक्त्रसरसीरुहराजहंसं

कुन्देन्दुसुन्दररुचिं सुरवृन्दवन्द्यम् ।

सङ्घर्षचक्रसहजं जनपारिजातं

श्रीदन्तधातुममलं प्रणमामि भक्ता ॥ १९ ॥

पुष्पतीर्थं कुशलकरणस्थानम् अपि । शतं शतवारम् । प्रणमामि प्रणामं करोमीत्यर्थः ।
पुथितामृतकम् ॥ १७ ॥

समजनीति । भगवान् यस्मिन् स्थाने । समजनि स्म सञ्जातवान् । तत् कपिलवास्तु-
नगरे खुम्बिनी नाम उद्यानम् अपि । यत्र स्थाने । सकलं सर्वधर्मम् । स्वयम्
अबोधि अवगतवान् । तत् अश्वत्थबोधिद्रुमसुलम् अपि । यत्र स्थाने । विशदतरम्
अतिशयनिर्मलम् । धर्मचक्रं नाम चक्रम् । अदीपि प्रकाशितवान् । तत् वाराणस्याम्
अधिपतनारामम् अपि । यस्मिन् स्थाने । अमृतम् अपूरि निरुपधिषेपं निर्वाणं
परिपूर्णम् । तत् कुशिनारापुरिशालवनोद्यानम् अपि । अहं नमामि । पुथिताम-
रुचम् ॥ १८ ॥

सर्वज्ञ इति । सर्वज्ञस्य सर्वदर्शिनः सम्बुद्धस्य वक्त्रसरसीरुहम् मुखकमलं तस्मिन्
राजहंसं हंसराजसदृशम् । कुन्दं माधवम् । वासन्तिकपुष्पविशेषमित्यर्थः । इन्द्रचन्द्रः
तयोः सुन्दरं शोभनं रुचिः श्रीमा यस्य तादृशम् । सुरवृन्दैर्देवसमूहैः वन्द्यं वन्दनीयम् ।
सङ्घर्षचक्रं चतुरश्रीति धर्मस्तम्भसङ्घाणि तेषां सङ्घजं सङ्घजसूतम् । जनानां प्राणीनाम् ।
सकलबौद्धोपासकानामितिभावः । पारिजातः कल्पतरुः तेन सदृशम् । अमलं निर्मलम् ।
श्रीदन्तधातुं भगवतो दंष्ट्राधातुम् । भक्ता आदरेण । प्रणमामि नमस्कारं करोमीत्यर्थः ।
वासन्तिककम् ॥ १९ ॥

नागालयोपरिधरालयचक्रवाल-
मूर्ध्नि चिकूटगतकाञ्चनशैलशृङ्गे ।
बोधिद्रुमूल निहिताक्षयधातुबिम्बं
बिम्बन्तमामि शिरसा जिनचैत्यमग्रम् ॥ २० ॥

हैमालवाल-वलयान्तर-रत्नवेदी-
वज्रासनोल्लसितमूलमगेन्द्रबोधिम ।
यं प्राप्य मारविजयानुपदं प्रपेदे
सर्वज्ञतां स भगवांस्तमहं नमामि ॥ २१ ॥

नागालय इति । नागलयः रसातलः । सांख्यिक नागभवनमिति भावः । तस्मिंश्च ।
उपरि धरालयः वसुधा तस्मिंश्च । चक्रवालः लोकालोकपर्वतः तस्य मूर्ध्नि शिरसि च ।
चिकूटः चिकूटपर्वतः तस्मिन् गतः प्रतिष्ठितः । काञ्चनशैलः सुमेधः तस्य शृङ्गे शिखरे च ।
नयत्रिशैवलोक इति भावः । तस्मिन् प्रवर्त्तमानम् । अथम् उत्तमम् । जिनचैत्यं सर्वज्ञ-
रूपम् । बोधिद्रुः अक्षयबोधिद्रुः तस्य मूलं समीपे च । अत्र समीपार्थं हि मूलशब्दः ।
निहिताः प्रतिष्ठिताः अक्षयाः (आशासनात्मधर्मानां) अयरहिताः धातवः तान् प्रतिष्ठाप्य
कृतं बिम्बं प्रतिमाञ्च । शिरसा मूर्ध्ना । बिम्बन् उद्गहन् । नमामि नमस्कारं करोमीत्यर्थः ।
अत्रापि यस्यस्तिलकं कृतम् ॥ २० ॥

हैमाल इति । सः भगवान् । यं बोधिद्रुमम् । प्राप्य त्वा । मारविजयानुपदं
मारद्विगुणवच्च क्लेशमाराणां वा विजयानन्तरम् । सर्वज्ञतां सम्बुद्धिमावम् प्रपेदे प्राप्तवान् ।
तत्सकृत् सङ्क्षेपमकरन्दे दृष्टम् । हैमः स्वर्णमयः आलवालः लघुमूले सेकार्थं कृतो
जलाधारः तस्य वलयो वेष्टनसूतिः तस्य अकरे मध्ये प्रतिष्ठिता राजानां मणौनां वेदी
परिद्रुतसूतिर्यस्मिन् तादृशम् । वज्रासनेन उल्लसितं उदीप्तं मूलं यस्य तथोक्तम् ।
अगेन्द्रबोधिं बोधिद्रुवरामम् । अहं नमामि । यस्यस्तिलकं कृतम् ॥ २१ ॥

सूईन् बुद्धं नम त्वं श्रवणं शृणु सदा धर्ममद्वैधवादि-
 प्रोक्तं सर्वज्ञरूपं नयन निरुपमं पश्य जिघ्राङ्घ्रिपद्मम् ।
 प्राण त्वं चार्कवन्धोःस्तुहि सखि रसने श्रीधनं पूजयेथाः
 सिद्धं पाणे ब्रजाङ्घ्रे जिनसदनमदस्मद्गुणं चित्त चिन्ता
 [॥ २२ ॥

बुद्धो धर्मश्च सङ्गुत्थितयमिति महानर्घरत्नं सुमुच्योः
 अद्यादभ्याहमस्मै चिभवभयमिदे सन्ददाभ्यात्मभावम् ।
 एषोहं तत्परः स्यामपरमयनमितो नास्ति मे सत्यमेतत्
 स्यामस्याहन्तु शिष्यस्त्रि दशनुतमिदं कीटि कृत्वो नमामि ॥
 [२३ ॥

सूईनिति । सूईन् हे वराङ्ग मनेति शेषः । त्वं बुद्धं नम अभिवन्द्य । श्रवण
 हे कर्ण त्वं सदा सर्वकाले । अद्वैधवादिना समुद्भूतेन प्रोक्तं देशितं धर्मं श्रिपिटकम् ।
 शृणु श्रवणपथगतं कुरु । नयन हे नेत्र त्वं निरुपमम् उपमाविषयातिशयान्तरम् । सर्वज्ञरूपं
 बुद्धदेहम् । पद्म विलोकय । प्राण हे नाभि त्वं अङ्घ्रिपद्मं चरणकमलम् । जिघ्रा
 चुम् । सखि आलि रसने हे शिङ्गे त्वम् अर्कवन्धोः शाक्यकुले । स्तुहि स्तवं कुरु ।
 पाणे हे कर त्वं सिद्धं परिनिष्पन्नम् । श्रीधनं बुद्धम् । पूजयेथाः अर्चय । अङ्घ्रे हे चरण
 त्वं जिनसदनं बुद्धमन्दिरं विहारमित्यर्थः । ब्रज गच्छ । चित्त हे मनः त्वम् अदः सङ्गं
 नवाहंलं दित्युपमम् । बुद्धस्येति शेषः । चिन्ता चिन्तनं कुर्वित्यर्थः । स्वधरा-
 ट्ठकम् ॥ ११ ॥

बुद्ध इति । सुमुच्योः मोक्षकामस्य । संसारदुःखान्यपहन्तुकामस्य जनयेति भावः ।
 बुद्धः समुद्भवः । धर्मः नवलोकोत्तरधर्मश्च । सङ्गः आचार्यपुद्गलसङ्गश्चेति । चित्तं
 वस्तुत्रयम् । महानर्घरत्नं पूजनार्थवेष्टनम् । अहम् आचारभा आस्मात् कालात् प्रवृत्ति ।
 अस्मै वस्तुत्रयाय । चिभवभयमिदे भवत्रयवर्तिनो दुःखस्य भेदनार्थम् । आत्मभावं
 शरीरम् । स्वल्पपक्षकमिति भावः । सन्ददामि परित्यजामि । इदमात्मसंश्लिष्टात्मन-
 श्ररणागमनं नाम । एषः अहं तत्परः स्याम् तद्वस्तुत्रयं परमं कृत्वा आचारस्य वत्स्यामि ।
 मे मम इतः परम् अयनं मार्गम् नास्ति । एतत् सत्यम् । इदं तत्परायणश्ररणागमनं
 नाम । अहन्तु आस्य वस्तुत्रयस्य । आचारभा शिष्यः स्याम् अन्नेवाप्तौ भविष्यामि ।

गृहं लाभार्चनार्थी न च भयचकितो नापि सत्कीर्त्तिकामो
 । त्वं धर्मांशुर्वंशप्रभव इति मुने नापि विद्याशया ते ।
 पारम्पर्यान् च त्वां शरणमुपगतः किन्तु ते सार्वजन्यं
 गम्यगुञ्जानं समीक्ष्य त्वयि भवजलधिं सन्तरीतुं प्रवृत्तः ॥

[२४]

वैराग्य-समस्तभूत-करुणा-प्रज्ञादिनानागुण-

स्फूर्जच्चन्दनपङ्कसिन्धु-पतितो गन्तुं क्षमो नान्यतः ।

भूपा वा यदि दण्डयन्ति विबुधा निन्दन्ति वा बान्धवाः

मुञ्चन्ति क्षणमप्यहं जिनपितः जीवामि न त्वां विना ॥
 [२५]

इदं शिष्यभावोपगमशरणागमनं नाम । चिदश्रुतं देवैः स्तुतम् । इदं वस्तुचयम् ।
 कोटिकलः कोटिवारम् । अनेकधा इत्यर्थः । नमामि कायवाङ्मनोभिर्नमस्कारं करोमी-
 त्यर्थः । इदं प्रणिपातशरणागमनं नाम । अस्मिन्तु बुद्धशासने चत्वारि शरणागम-
 नानि । तानि चत्वारि आत्मसन्निर्यातनादीनि इमान्येव भवन्ति । तेषां केचिदेकेन
 अन्ये द्वेभ्याम् अपरे त्रिभिः परे चतुर्भिश्च शरणं गच्छन्ति । अयं कविचतुर्भिरेव
 प्रकारैः शरणगतभावं दर्शयति । खण्डराट्टकम् ॥ १९ ॥

इदानीं लाभार्चनपेक्षकतया शरणगतभावं दर्शयति नाहमित्यादीना । मुने ष्टे
 सर्वज्ञ । अहं लाभार्चनार्थी लाभसत्कारादिं कामयमानः त्वां शरणं कृत्वा न उपगतः न
 गच्छेयम् । भयचकितः भयं भीतिः । तच्च राज्ञोऽपि दण्ड परानुवादवशादेनैकविधं तेन
 चकितः चलः । सञ्जातभयः सन्नित्यर्थः । त्वां शरणं न उपगतः । त्वं भवान् । धर्मा-
 श्रुर्वंशः सूर्यवंशः तस्मिन् प्रभव इति सञ्जातो नृपवर इति मन्यमानः । त्वां शरणं न
 उपगतः । ते भवतः । विद्यानां (श्रुति स्मृति व्याकरणादीनाम्) शास्त्राणाम् ।
 आश्रया इत्यादि । आचार्य इति मन्यमानः त्वां शरणं न उपगतः । पारम्पर्यात्
 पिष्टपितामहादिवंशात्काम ज्ञातिरिति मन्यमानः त्वां शरणं न उपगतः । एते सर्वे
 शरणागमनदोषाः । यो लाभार्थी वा भयेन वा कीर्त्तिकामी वा राजा इति वा
 आचार्य इति वा ज्ञातिरिति वा सत्त्वा शरणं गच्छति । स च शरणगतो न भवति ।
 तन्मु शरणं मुक्तौ न रते । इमान् सर्वान् दोषान् प्रज्ञाय शरणं गच्छेयम् । तदर्थ-
 यितुं किन्त्वादिसाध । किन्तु इति प्रायुक्तविषयार्थद्व्योक्तः । ते भवतः । सार्वजन्यं
 सर्वजनहितकारिणो कषणाच्च । सम्यग्ज्ञानं सम्बोधिज्ञानञ्च । समीक्ष्य विकीक्ष्य । भव-
 जलधिं संसारसागरम् । सन्तरीतुम् उन्तर्तुम् । त्वयि भवति । प्रवृत्तः उपासकभावेन
 प्राप्तः अस्मीत्यर्थः । खण्डराट्टकम् ॥ १९ ॥

लदिति । लब्धं भवताम् । वैराग्यं वीतरागभावश्च । समस्तश्रुतेषु सकलसत्त्वेषु
 कषणा च प्रज्ञादिनानागुणा च त एव स्फूर्जन्तः सुगन्धीकुर्वन्तः चन्दनानां पङ्काः कर्षणाः

स्वर्गे वा वसतिर्भमाऽस्तु निरथे तिर्यक्षु किं वासुरे
 प्रेतानां नगरेऽथवा नरपुरे क्वाप्यन्यतः कर्मणा ।
 भो सर्वज्ञ ततस्ततस्तव गुणान् कर्णामृतस्यन्दिनो
 निष्पापानवलम्बतां मम मनो मान्या सुखप्रार्थना ॥ २६ ॥

तवैवाहं दासो गुणपण गृहीतोऽस्मि भवता
 तवैवाहं शिष्यः स्ववचनविनीतोऽस्मि भवता ।
 तवैवाहं पुत्रः स्मृतिकृतिसुखस्वङ्गतिगतो
 गुरो बुद्ध स्वामिन् मम जनक मां प्राहि भवतः ॥ २७ ॥

तेषां सिन्धुः सागरः तस्मिन् पतितः सन् । अन्यतः परममयम् । दुष्टं विना शम्भ्वा-
 दीनामन्यत्र भक्तिं कर्तुमित्यर्थः । गन्तुं न क्षमः असमर्थः । अहमिति शेषः । यदि
 भूपाः राजानः । मिथ्यालब्धिका इति शेषः । दण्डयन्ति वा (त्वं कष्माद्भौहोऽसौति)
 दण्डनं कुर्वन्ति वा । विद्युदाः पण्डिताः । विशेषबोधरहिता इत्यर्थः । निन्दन्ति वा
 गर्हन्ति वा । बाधवाः ज्ञातयः । मुञ्चन्ति या मां कुलाद्द्विः कुर्वन्ति वा । पितः
 मम जनक जिन हे सर्वज्ञ अहं त्वां विना क्षणम् अपि न जीवामि जीवितुं नेष्टामि
 त्यर्थः । शार्दूलविक्रीडितं वृक्षम् ॥ २५ ॥

स्वर्ग इति । स्वर्गे देवलोके वा निरथे नरके वा । तिर्यक्षु तिर्यग्जन्मसु वा ।
 वासुरे वासुरकाये वा । अथवा प्रेतानां नगरे प्रेतानां निवासश्रमिषु वा । नरपुरे
 मनुष्यलोके वा । अन्यतः क्वापि ब्रह्मलोकादिषु यत्र कर्हंचित् । कर्मणा कुशला-
 कुशलादिकर्महेतुना । मम वसतिः निवासस्थानं अस्तु भवतु वा । भो सर्वज्ञ
 ततः ततः तेषु तेषु उत्पद्योत्पद्येषु जन्मसु । कर्णयोः श्रोत्रयोः अमृतस्यन्दिनः अमृत-
 प्रखवमानान् । निष्पापसुखदाट्टनिति भावः । निष्पापान् रागादिपापरहितान् । तव
 भवतः । गुणान् यद् असाधारणादीनि ज्ञानानि । मम मनः चिगम् । अवलम्बताम्
 आश्रयताम् । अन्यसुखप्रार्थना (ब्रह्मादीनाम्) अपरा सुखकामता । सा भवत्वित्यर्थः ।
 शार्दूलविक्रीडितं वृक्षम् ॥ २६ ॥

तवेति । भवता गुणाः ज्ञानदयादयः न एव यथाऽसूक्ष्मानि तैः गृहीतः आदत्तः ।
 अहं तव एव दासः किङ्करः । अस्मि भवामि । भवता स्ववचनैः स्ववादिषणैः
 विनीतः समुचितः । अहं तव एव शिष्यः क्वाचः अस्मि । तव भवतः गतिगतः

पिता माता भ्राता त्वमसि भगिनी त्वञ्च विपदि

स्थिरं मित्रं बन्धुः प्रभुरस्यतदीक्षागुरुतमः ।

त्वमैश्वर्यं भोगो त्वमसि धनधान्यञ्च महिमा

यशो विद्या प्राणस्त्वमसि मम सर्वज्ञ सकलम् ॥ २८ ॥

विगतराग मुनीन्द्र दयाम्बुधे

सुगत भग्न दृष्टद्वपञ्जर ।

अधिगतान्त बुद्ध मनोम्बुजं

मम तवानघ गन्धकुटीयताम् ॥ २९ ॥

आर्याष्टाङ्गिकमार्गमनुगतः । स्मृतिव्याख्या कृतानुस्मरणेन जातं सुखं यस्य तथोक्तम् ।
अहं तव एव पुत्रः स्मृतः । अस्मीति अन्वयः । मम गुरो आचार्यम् । मम जनकः पितः ।
सुखं अधिगतधर्मम् । स्वामिन् हे प्रभो । त्वं भवतः संसारात् मां पाहि रक्ष इत्यर्थः ।
शिशुरिणीकृतम् । तत्क्षणं पूर्ववत् ॥ २७ ॥

पिता इति । सर्वज्ञं हे सर्ववित् त्वं भवान् मम पिता असि । माता असि ।
भ्राता असि । भगिनी असि । त्वं भवांश्च । विपदि विपत्तौ । स्थिरं दृढम् । मित्रं
सहायः असि । बन्धुः ज्ञातिः असि । प्रभुः स्वामी असि । अस्यतदीक्षा मोक्षो-
पदेशकः गुरुतमः परमाचार्यः असि । त्वं भगवान् । मम ऐश्वर्यम् असि । भोगः
सुखम् असि । धनं मणि कनकादि धान्यं शालि शीघ्रादियं असि । महिमा अतु-
भावः असि । यशः कीर्तिः असि । विद्या शास्त्रम् असि । प्राणः जीवितम् असि ।
(प्रायः किं कथयामि) त्वं भवान् । मम सकलं सर्वम् अस्मीति । शिशुरिणी-
कृतम् ॥ २८ ॥

विगतराग इति । वितराग रागाद्विगत मुनीन्द्र मुनिश्रेष्ठ दयाम्बुधे कृपायाः
सागर स्रगतशोभनगमन भग्नं खण्डितं दृष्ट्वा मङ्गलं भवपञ्जरं संसार एव मन्त्रि-
येन तादृशः । अधिगतभवबुद्धम् अस्मत्तं निर्व्याणं येन तथोक्तः । सुखं सम्बद्ध
अनघ निष्पाप तवः भवतः मम मनोम्बुजं हृदयपद्मम् । गन्धकुटीयतां गन्धकुडिरिव
भवतुल्यार्थः । द्रुतविलम्बितकृतम् । तदुक्तां रत्नानरे । द्रुतविलम्बितमात्र नभौ-
भगविति ॥ २९ ॥

અનાત્મન્ય નિત્યેઽશુભે દુઃખદુઃખે
 દુરન્તેઽચ સંસારચક્રે મ્મનન્તમ્ ।
 ત્વમેઽકોઽસિ માં ચાતુર્મીશો દયાઞ્ચ
 પ્રભોતઃ પ્રસીદ પ્રસીદ પ્રસીદ ॥ ૩૦ ॥

પ્રસીદેશ દેવેશ લોકેશ જિષ્ણો
 જગદ્વન્દ્ય મદ્વન્દ્ય સદ્વન્દ્ય વુદ્ધ ।
 અધોરે ભવોરે સ્કારારે તમોરે
 તવૈવાસ્મિ ભક્તો વપુર્વાઙ્મનોભિઃ ॥ ૩૧ ॥

અનાત્મનીતિ । અનાત્મનિ આત્મરહિતે । અનિત્યે નિત્યરહિતે । અશુભે શુભ-
 રહિતે । દુઃખદુઃખે અતિશય-દુઃખજેતુ-શક્તિ । દુરન્તે પર્યન્તરહિતે । અચ સંસારચક્રે
 અક્ષિન્ ભવજ્ઞે । ધમનં ધમમાણમ્ । કર્મ ક્લેશવેગવશાદિતિ શેષઃ । માં ચાતું
 રચિતુમ્ । એકઃ અદ્વિતીયઃ । ત્વં દેશઃ પ્રભુઃ અસિ । અતઃ અસ્માત્ જેતોઃ । દયાઞ્ચ
 ક્રપાસાગર । પ્રભો જે સ્વામિન્ । ત્વ પ્રસીદ પ્રસન્નો ભવેત્યર્થઃ । પ્રસીદ પ્રસીદેતિ
 આદેહિતમ્ । અર્થઃ પૂર્વવત્ । મયેતિ શેષઃ । સુજઙ્ગપ્રયાતં લુપ્તમ્ । તદુક્તં રત્નાકરે ।
 સુજઙ્ગપ્રયાતં ભવેદૈશ્વતુર્ભિરિતિ ॥ ૩૦ ॥

પ્રસીદેતિ । દેશ પરાર્થ કરણે સમર્થ દેવેશ દ્વન્દ્વાદીનાં દેવાનાં નાથ સકલ
 લોકેષુ પ્રધાન જિષ્ણો જિતમક્ષય જગદ્વન્દ્ય લોકૈર્વ્યવ્ધનીય સદ્વન્દ્ય મદ્વન્દ્ય મયા વન્દનીય
 સદ્વન્દ્ય સુધીર્ભિર્વન્દનીય વુદ્ધ જે સર્વશ્ચ ત્વં પ્રસીદ પ્રસન્નો ભવ । અધોરે પાપ શત્રુ ।
 પાપ નાશક इत्यર્થઃ । ભવોરે સંસારોત્પત્તિ નાશક સ્કારારે કામશત્રુ તમોરે મોહાત્મકા
 વિનાશકર । જે સર્વશ્ચ इति યાવત્ । વપુર્વાઙ્મનોભિઃ કાયાદિદ્વારચયેણ । તવ એવ
 ભવતઃ એવ । ભક્તઃ અસ્મિ ભક્તિમાન્ ભવામિ । અહમિતિ શેષઃ । સુજઙ્ગ-પ્રયાતં
 લુપ્તમ્ ॥ ૩૧ ॥

स तव कुलसुतः स एव भक्तः
स भवति शासनधुर्व्वहः स शिष्यः ।
स च शरणगतः स एव दासः
कथमपि यो न विलङ्घ्येत्तवाङ्गाम् ॥ ३२ ॥

जगदुपकृतिरेव बुद्धपूजा
तदुपकृतिस्तव लोकनाथ पीडा ।
जिन जगदुपकृत् कथं न लज्जे
गदितुमहं तव पादपद्मभक्तः ॥ ३३ ॥

धन जन विभवासु देह राज्यं
यदुपकृते शतधा त्वया प्रदत्तम् ।
तमहितमपकर्तुरस्य लोकं
क्व मम कृपा मुदिता क्व वा क्व मैत्री ॥ ३४ ॥

स इति । यः नरः । कथम् अपि । तव आज्ञां शिचापद-प्रज्ञप्ति-सङ्गतां
अनुशासनम् । न विनङ्गयेत् नातिक्रामेत् । सः नरः । तव कुलसुतः कुलपुत्रो भवति ।
सः एव भक्तः भक्तिमान् भवति । सः शासनधुर्व्वहः शासनधुरन्धरो भवति । सः शिष्यः
छात्रो भवति । स च शरणगतः उपासको भवति । सः एव दासः किङ्करी भवति ।
अतः प्रभृति आ आश्रयीत्याः पुष्पितामृतम् ॥ ३२ ॥

जगदिति । बुद्ध हे सम्बुद्ध जगतां लोकानां उपकृतिः हितकरणम् एव । तव
पूजा अर्चनम् । भवतीति शेषः । लोकनाथ हे लोकश्रेष्ठ तदुपकृतिः तेषां लोकानाम्
अनिष्टोत्पादनम् । तव पीडा दुःखं भवति । जिन हे मारजित् जगतां लोकानां
अपकृत् अनिष्टोत्पादकः । प्राणवधादि पापकारक इति भावः । अहं तव पादपद्म-
भक्तः चरणकमलसेवायामतिरक्त इति गदितुं वक्तुम् । कथं न लज्जे श्लीयुक्तो न
भवामि । भवामीत्यर्थः ॥ ३३ ॥

धन इति । लया भवता यदुपकृते यज्ञे लोकोपकाराय । धनानि मुक्ता-
माचिक्खादयः । जनाः पुनः कुलवादयः । विभवाः गृहस्थेवादि सम्पत्तयः । अहं जीवि-

उपपत्तिमसतीव चित्तवृत्ति

व्रजति भवन्तमपास्य पञ्चकामम् ।

अपि च विषयिणी न मोक्षसिद्धिः

किमु करवाणि मुनीन्द्र देहि दास्यम् ॥ ३५ ॥

प्रियतम पुरुषोत्तमाग्र बुद्ध

श्रमहर सिद्ध जगत्प्रसिद्धकीर्त्ति ।

भव शरणमनुत्तर प्रसादिन्

प्रतिपदमस्मि तवैव दासदासः ॥ ३६ ॥

तम् । देहं शरीरं राशयेति एतत् सत्यम् । शतधा अनेकधा । प्रदत्तम् परित्यक्तम् ।
अहितं (येन केनचित्कारणेन) वैरिणम् । तं लोकं मत्सङ्गम् । अपकर्तुः अनिष्ठोपा-
दकस्य अस्य मम । कृपा परदुःखापगम-वाञ्छा-लक्षणा कथना क्वा । मुदिता पर-
सम्पत्ति प्रमोदलक्षणा-चित्तवृद्धिभावः क्वा । पैत्री परहिताकार प्रवृत्तिलक्षणा सौहार्दता
क्व कर्हंचित् । गता इति शेषः ॥ ३५ ॥

उपपत्तिमिति । मुनीन्द्र हे मुनिश्रेष्ठ मम चित्तवृत्तिः मनःप्रवृत्तिः । उपपत्तिं
जारं । अनुगच्छतीति शेषः । असती इव असाध्वी इव । नष्टपतीव्रता नारी इवेत्यर्थः ।
भवन्तं त्वं । अपहास्य त्यक्त्वा । पञ्चकामं रूपादिषु आलम्ब्येषु । व्रजति याति ।
अपि च । विषयिणीः पञ्चकामरसास्वादिभिः यस्य कस्यचिदिति शेषः । मोक्षसिद्धिः
निर्व्याणाभिनिवेशम् । न नास्ति । ततः अहं किमु करवाणि । हे मुनीन्द्र त्वं मया
दास्यं दासमात्रं । अपासकत्वमित्यर्थः । देहि दानम् कुर्वन्ति ॥ ३५ ॥

प्रियतम इति । प्रियतम अतिशयवज्रम पुरुषोत्तमाग्र प्रत्येकबुद्धादिपरमपुरुषाणां श्रेष्ठ
बुद्ध सम्बद्ध श्रमहर संसारदुःखनाशक सिद्ध (रागादिक्लेशमलापगमात्) परिनिष्पन्न जगत्स्य
लोकेषु प्रसिद्धा प्रकटा कीर्त्तिः श्रीलसमाध्यादिर्यस्य तादृशस्य सम्बोधयति । हे सम्बन्ध त्वं
मम शरणम् भव प्रतिष्ठां कुरु । प्रसादिन् (क्लेशकालुष्यरहितत्वात्) प्रसादवत् (आत्मन
उत्तमस्य कस्यचिदभावात्) हे अनुत्तर अहं प्रतिपदं पादं पादं प्रति । तव एव दासदासः
अस्मि किङ्कराणां किङ्करो भवामि ॥ ३६ ॥

दशबल कलिकालदुर्वलौऽहं
 चिरदुरितार्णव-तुङ्गभङ्ग-मग्नः ।
 तव कथमनुयामि धर्मनावं
 जिन मम देहि कृपाकरावलम्बम् ॥ ३७ ॥
 प्रणतिरियमनेकशस्तवाहं
 बद्धभवदुःखमवेक्ष्य भीतिभीतः ।
 धर गुरुतरदृष्ट्याया पतन्तं
 जिन मम देहि कृपाकरावलम्बम् ॥ ३८ ॥
 जगति तव कृपा हि निर्विशेषा
 प्रपव तया जिन मां च दोषदुष्टम् ।
 अलमहमिह नो सुखी तथेन्दु-
 र्न समकरश्चरतीह साध्वसाध्वे ॥ ३९ ॥

दशबल इति । दशबलानि स्थानास्थानादि-ज्ञानानि । तैर्दशविधैर्बलैः समन्वित-
 लाङ्गगवानपि दशबलः । तानि मया कृतायां अतुल्य शतकटीकायां विस्तरतो दृष्ट्यानि ।
 हे दशबलधर कलिकाले पापबहुले अस्मिन् काले अत्यग्रत्वात् दुर्वलः अन्धादिवल-
 रहितः । चिरं दीर्घकालं दुरितार्णवे रागादिदुश्चरितसागरे । तुङ्गैः मङ्गैः मङ्गैः
 विपत्तरङ्गैः मग्नः पतितः अहं तव धर्मनावं नवलोकोत्तरधर्मनौकाम् । कथं अनुयामि
 प्राप्नोमि । जिन हे सर्वश्रम भवतः कृपा कथं एव करावलम्बः कृपावलम्बकः तं
 मम देहि दानं कुर्वित्यर्थः ॥ ३७ ॥

प्रणतिरिति । तव भवतः । अनेकशः अनेकधा । इयं प्रणतिः । ममेति शेषः ।
 अहं बहु भवदुःखं अनेकमसारदुःखम् । अवेक्ष्य विलोक्ष्य । भीतिभीतः अतिशये-
 न भयप्राप्तः । गुरुतरया अतिमहत्या दृष्ट्याया पतन्तं अधः कुर्व्यकम् । मामिति शेषः ।
 धर धारणं कुरु । लभित्यन्वयः । जिन हे सर्वश्रम मम कृपाकरावलम्बं कथं एव कराव-
 लम्बकम् । देहि दानं कुर्विति ॥ ३८ ॥

जगतीति । हे सम्बुद्ध तव कृपा कथं । जगति लोके निर्विशेषा साधारणा ।
 सर्वेषामिति शेषः । भवतीति अन्वयः । तया कथं कृपायुना । दोषदुष्टं रागादि-

उपचित-बहुमोह-जातमन्त्रं
 विगतदयं विगतात्मबन्धुगन्धम् ।
 अपगतगुणविद्यमुद्गताघं
 जनमविवेकमवाशु दीनबन्धो ॥ ४० ॥

अकरवमुरु दुष्कृतं पुरा य-
 न्मम वपुसा वचसा च चेतसा च ।
 अनुकलमखिलं प्रलीयतां तत्
 तव चरणस्मरणेन सर्व्ववेदिन् ॥ ४१ ॥

दापैर्दूषितं मां च । प्रपव परिशुष्य । अहं इह जन्मनि । तया कथणमात्रया ।
 अलं अत्यर्थं । सुखी सुखितोऽस्मि । हि यस्मात् । इह जगति । इन्द्रः चन्द्रः
 साधुसाध्वे सज्जन-दुर्जने । समकरः सदृशकिरणः सन् नो न चरति चरणं नो न
 करोति । करोतीत्यर्थः तद्वदिति भावः ॥ ४० ॥

उपचित इति । उपचितं सञ्चितं बहु महत् मोहजातं अविद्यासमूहं येन तादृशम् ।
 अन्धं तया अविद्ययैव अन्धधृतम् । ज्ञानचक्षुर्विहरितमित्यर्थः । विगतदयं कथणया
 अपगतम् । विगतः अपगतः आग्नयः स्वस्य बन्धूनां ज्ञातीनां गन्धः संबन्धो यस्मात्
 तथोक्तम् । स्वकीयज्ञातिभिर्विहीनमित्यर्थः । अपगता गुणाः कथणमैवाद्यो विद्या
 ज्ञानं यस्मात् तादृशम् । उद्गतानि उत्सृष्टानि अघानि पापानि यस्य तथोक्तम् ।
 अविवेकं कायचिरविवेकरहितम् । जनं लोकम् । दीनबन्धो अशरणसत्त्वानां ज्ञाते
 हे सम्बुद्ध आशु शीघ्रम् । अथ पालय । लमिति शेषः ॥ ४० ॥

अकरवमिति । पुरा पूर्व्वजन्मनि । मम वपुसा कायेन च । वचसा वचनेन च ।
 चेतसा चित्तेन च । यत् उरु दुष्कृतं । (माहवधादिकम्) महत् पापम् अकरवम् । तत्
 अखिलं सर्व्वं पापम् । सर्व्ववेदिन् हे सर्व्वज्ञ तव चरण-स्मरणेन श्रीपादानुस्मरणेन ।
 अनुकलं अणे अणे । प्रलीयतां नश्यताम् ॥ ४१ ॥

सुगत तव पुरः पुरः पृथिव्यां
मधुरमते पतितोऽस्मि दण्डनत्या ।
अकुशलमखिलं तवानुभावात्
प्रपततु नोत्पततात् पुनः सहैव ॥ ४२ ॥

तव चरणसरोजमेव वन्दे
तव पदपङ्कजमेव पूजयामि ।
तव पदयुगमेव भावयेऽहं
तव पदमेव सदैव दैवतं मे ॥ ४३ ॥

कमपि न कथयामि नार्चयामि
कमपि न नौमि न चिन्तयामि नेहे ।
कमपि न शरणं ब्रजामि हित्वा
तव चरणं पितरस्मि किङ्करस्ते ॥ ४४ ॥

सुगत इति । मधुरा शोभना मतिः प्रज्ञा यस्य तथोक्तः । सम्बोधनः । सुन्दरमते
सुगत हे सम्बुद्ध तव पुरः पुरः अग्रे अग्रे । दण्डनत्या दण्डप्रणामेन । दण्डवत् कार्यं
प्रसार्य वन्दनेनेत्यर्थः । श्रियं भूमौ । पतितः अस्मि । भूमौ निपतित्य वन्दामीत्यर्थः ।
तव अनुभावात् महिम्नः । अखिलं अकुशलं सकलपापम् । ममेति शेषः । प्रपततु
(तेन प्रणिपातेन) व्यपगच्छतु । पुनः शून्यः । सह एव उत्थितेनैव साकम् । नोत्पततात्
लङ्घि न गच्छतु ॥ ४२ ॥

तवेति । तव चरणसरोजं पादकमलम् एव । अहं वन्दे वन्दामि । तव पदपङ्कजं
पादपद्मम् एव । पूजयामि पुष्पादिभिः अर्चयामि । तव पदयुगं पादद्वन्द्वम् एव ।
भावये भावयामि । चिन्तेन संलक्ष्यामीत्यर्थः । तव पदं श्रीपादद्वयम् एव । सदा
सर्वस्मिन् काले एव । मे दैवतं देवता भवतीति ॥ ४३ ॥

कमिति । तव शरणं श्रीपादं । हित्वा त्यक्त्वा । कम अपि न कथयामि न वन्दे-
यामि । कम अपि न अर्चयामि पूजयामि । कम अपि न नौमि स्तुतिं न करोमि ।
कम अपि न चिन्तयामि । कम अपि न हेहे न प्रार्थयामि । कम अपि शरणं प्रतिष्ठा

सदसि सदसि वाचि वाचि सिद्धं
 पथि पथि सङ्गनि सङ्गनीह बुद्धम् ।
 भुवि भुवि मम वारि वारि चेतः
 कलयतु नित्यमिमं हि लोकनाथम् ॥ ४५ ॥

अविरतमवलीकयामि बुद्धं
 गतरजसा मनसापि चक्षुसेव ।
 स्वपिमि निशि निधाय यदुदि त्वां
 न मम समं विरहस्त्वयात एव ॥ ४६ ॥

मम तदिह दिनं हि दुर्दिनं स्या-
 दसितघनस्थगितं न दुर्दिनं मे ।
 यदमृतसम-बुद्धरत्न-नाम-
 स्मृतिरहितं दिनमस्य मा तदस्तु ॥ ४७ ॥

छला न ब्रजामि न गच्छामि । पितः हे जनक ते भवतः । किङ्करः अस्मि दासो भवामि ।
 अहमिति शेषः ॥ ४४ ॥

सदसीति । इह अस्मिन् जगति । सदसि सदसि सभायां सभायाम् । वाचि वाचि
 वचने वचने । पथि पथि मार्गे मार्गे । सङ्गनि सङ्गनि गृहे गृहे । भुवि भुवि भूमौ
 भूमौ । वारि वारि जले जले । सिद्धं परिनिष्पन्नं बुद्धं विज्ञावबोधम् । इमं लोक-
 नाथं लोकश्रेष्ठं हि । मम चेतः चित्तम् । नित्यं दिवानिशम् । कलयतु चिन्तयतु ॥ ४५ ॥

अविरतमिति । गतानि अपगनानि रजसां रागादीनि क्लेशानि यस्मात् तादृशेन ।
 मनसा चित्तेन अपि । चक्षुसा इव नयनेन दर्शनेनैव । बुद्धं सर्वविदम् । अविरतं
 निरन्तरम् । अवलीकयामि पश्यामि । यत् यस्मात् । निशि रात्रौ । त्वां भवन्तम् ।
 हृदि मम चित्ते । निधाय प्रतिष्ठाप्य स्वपिमि शयनं करोमि । अतः एव । जया समं
 भवता सार्द्धम् । मम विरहः विनाभावः । न नास्ति ॥ ४६ ॥

ममेति । इह अस्मिन् जगति । अतितैः कालैः घनैः मेघैः स्मृतम् स्मृतम् ।
 तिरोहितमित्यर्थः । दिनं दिवसं मे दुर्दिनं न स्यात् न भवेत् । अन्तरेण पीयूषे

अमृतद षडभिन्न धर्मराजन्
चिभुवनवन्द्य मुनीन्द्र गौतमेति ।
अहरहरतुकीर्त्यते नृभिर्धै
रहमहितानपि तान् नमानि धन्यान् ॥ ४८ ॥
दशबल जिन सिद्ध वज्रबुद्धे
सुगत तथागत बुद्ध शाक्यसिंह ।
इति निगदति यः क्वचित् कदाचित्
तमभिनमाम्यपि दासवर्गजातम् ॥ ४९ ॥
मदनजितपराजितेभ्यः शास्तः
विभव विनायक विश्वविद वरेण्य ।
कविवर वदतां वरेण शुद्धो-
दनसुत शाक्यमुने मुने प्रसीद ॥ ५० ॥

समस्य तुल्यस्य बुद्धराजस्य नामस्युत्था नामानुस्मरणेन रक्षितं वर्जितम् । यत् दिनम् ।
तत् मम दुर्दिनम् मेघाच्छत्रदिवसम् । भवतीत्यन्वयः । अथ मम । तत् दुर्दिनं मा
अस्तु न भवत्युत्थैः ॥ ४७ ॥

अमृतदेति । अमृतद षडभिन्न धर्मराजन् चिभुवनवन्द्य मुनीन्द्र गौतम इति
इत्यम् । यैः नृभिः मनुजैः । अहः अहः दिवसं दिवसं प्रति । अतुकीर्त्यते पुनः
पुनः वर्ण्यते । धन्यान् । पुण्यवतः । तान् जनान् अहितान् अपि । द्वेषिणः अपि ।
ममेति शेषः । अहं नमानि नमस्कारं करोमि ॥ ४८ ॥

दशबलेति । दशबल जिन सिद्ध वज्रबुद्धे सुगत तथागत बुद्ध शाक्यसिंह इति
यः जनः क्वचित् कुत्रचित् स्थाने । कदाचित् कस्मिन् काले अपि । इति
इत्यम् । निगदति कथयति । बुद्धनामानुस्मरणेनेति यावत् । तं नरम् । दास-
वर्गजातं नीचकुले उत्पन्नम् अपि । अभिनमामि आदरेण नमस्कारं करोमि । अह-
मिति शेषः ॥ ४९ ॥

मदनजितेति । मदनजित मारपराजित । अपराजित कैचिदेवैर्ननुद्यैर्मा परा-
जयं कर्तुमसमर्थम् । ईश्वरश्रुतिकर्तव्यम् । शास्त्रः अनुयासक । विभव उत्पत्ति-

अमृतमपि निपीय निर्जरेन्द्राः

पुनरपि तेऽपि शुनीस्तनं धयन्ति ।

सकृदपि तव वाक्सुधारसज्ञो

न विशति जातु स मातुरेव गर्भम् ॥ ५१ ॥

अहमिह भगवन्मूलं न सोढुं

जननजरामरणामयादिबाधाम् ।

कुरु मम कर्षणां दिशो न जाने

गुरु तदवेक्ष्य च तिर्यगादिदुःखम् ॥ ५२ ॥

रहित । विनायक नायकैर्विरहित । विश्वविद् सर्वज्ञ । वरेण्य उत्तम । कविवर
कविश्रेष्ठ । वदतां वर वादीनां श्रेष्ठ । ईश जगत्पते । शुद्धोदनस्तुत राज्ञः शुद्धोदनस्य
पुत्र । शाक्यमुने शाक्यानां मुनिपूत । मुने हे सम्बद्ध । प्रसीद त्वं प्रसन्नो भव ।
मयीति शेषः ॥ ५० ॥

अमृतमिति । निर्जरेन्द्राः इन्द्रोपेन्द्रादयो देवाः । अमृतं पीयूषम् अपि । निपीय
पीत्वा । पुनः अपि पुनर्भवे अपि । ते अपि इन्द्रादयः अपि । शुनीस्तनं कुकुरयोपितः
पयोधरम् । धयन्ति पिवन्ति । शुनीक्षीरं पिवन्तीति भावः । सकृत् एकवारम् अपि ।
तव वाक् सुधारसज्ञः वचनामृतरसवेदः (यः नरः भवति) सः नरः । जातु कदाचित् ।
मातुः अम्मायाः । गर्भं कुक्षिम् एव । मातृगर्भमिति भावः । न विशति न
प्राप्नोति ॥ ५१ ॥

अहमिति । इह अस्मिन् संसारे । जननं जातिः जरा शैथिल्यापादकावस्था । मरणं
निधनं आमयः रोगः आदिशब्दात् अन्योपद्रवाश्च तेषां बाधां पीडाम् । सोढुं सहितुम् ।
अहं न अलं न समर्थः । गुरु महत् । तत् आत्म्यादि दुःखं तीर्थगादिदुःखम् । अवेक्ष्य
च विलोक्य (अस्माद्ःखाद्वह्निर्गन्तुम्) दिशो न जाने दिशाः न जानामि । मार्गं न जाना-
मीति भावः । भगवन् हे सर्वज्ञ त्वं मम कर्षणां कुरु ॥ ५२ ॥

तदुपरि परिचिन्त्य दृष्टुकाले
 करचरणादि-दृगादि-पारवश्यम् ।
 अगतिक मतिवेपते मनो मे
 जिन किमहं करवै प्रभो प्रसीद ॥ ५३ ॥
 अवणपथगतेष्वदृष्टपूर्वै
 सुखकृतिवस्तुनि यत् तनोमि तृष्णाम् ।
 अविरतमत एव शान्ति बीजे
 त्वयि वलते रमते * ममत्व-चेतः ॥ ५४ ॥
 स विपदि रमते न मे मनोऽतः
 सुरनरशर्मणि पूर्व-पूर्वभुक्ते ।
 अनुदिनमनुभूय शर्कराया-
 मपि विरतिं कुरुते हि दृष्टदोषः ॥ ५५ ॥

तदिति । उपरि दृष्टकाले जीर्णविस्त्रायाम् । तेषां करचरणादीनां हस्तपादादीनाम् ।
 दृगादीनां नयनादीनाञ्च पारवश्यम् । अवशवर्त्तिभावम् । परिचिन्त्य संकल्प्य ।
 अगतिकं शमथविदर्शनादिप्रतिष्ठारहितम् । मे मनः चिन्तम् । अतिवेपते अतिशयेन
 कम्पते । जिन हे सम्बुद्ध अहं किं करवै किं करवाणि । प्रभो हे नाथ त्वं प्रसीद प्रसन्नो
 भव । मयीति शेषः ॥ ५३ ॥

अवण इति । अदृष्टपूर्वै पुरा न दृष्टे । अवणपथगते श्रोतद्वारमापाद्यगते अपि ।
 सुखकृति सुखसम्पादके वस्तुनि । यत् यस्मात् । तृष्णां तनोमि आलयं करोमि । अतः
 एव । शान्तिबीजे दुः तोपशमकारणे । लयि भवति । अविरतं दिवानिशम् । ममत्व-
 चेतः ममताचिन्तम् । वलते एकतो भवति । रमते आलय करोति च ॥ ५४ ॥

स विपदीति । पूर्वपूर्वभुक्ते पूर्वपूर्वजन्यनि अनुभवकृते । सविपदि विपरिणाम-
 दुःखसहिते । सुरनरशर्मणि दिव्यमनुष्याणां सुखे । मे मनः मम चिन्तम् । न रमते
 आलयं न करोति । अनुदिनं दिवसे दिवसे । अनुभूयः पुनः पुनः भूक्ता । शर्क-
 रा-

* “ममत्वचेतः” कश्चित् ॥

करतलगतमप्यमूल्यचिन्ता-

मणिमवधीरयतीऽङ्गितेन मूर्खः ।

कथमहमपहाय बुद्धरत्नं

जगति धनी गुणवांश्च पण्डितश्च ॥ ५६ ॥

स भवति मतिमान् स ना कुलीनः

स च गुणवान् स च कीर्त्तिवान् स शूरः ।

स जगति महितः सुखी स एव

त्वयि जिन यस्य सुनिश्चलास्ति भक्तिः ॥ ५७ ॥

अपि सकलमधीतमत्र तेन

श्रुतमपि सर्वमनुष्ठितञ्च तेन ।

अपि जितमजितेन तेन विश्वं

त्वयि जिन यस्य सुनिश्चलास्ति भक्तिः ॥ ५८ ॥

रायाम् शर्करारसे अपि । दृष्टदोषः अजीर्णादि-सम्प्रेक्षित-रोगः नरः । अतः अस्मात्
कारणात् विरतिं कुर्वते हि । (तस्मिन् शर्करानुभवे) निरालयं करोति एव ॥ ५५ ॥

करतलगतमिति । मूर्खः अज्ञानः । करतलगतं हस्तगतम् । अमूल्यं मूल्यं कर्तुम-
समर्थम् । अनर्थमिति यावत् । चिन्तामणिम् इष्टार्थदायकं मणिरत्नम् अपि । इङ्गि-
तेन अभिप्रायव्यञ्जकदैर्ज्ञिकचेष्टया । अवधीरयति अवज्ञां करोति । तथा अहं बुद्धरत्नं
चिन्तीकृताद्यर्थेन रत्नसमं बुद्धम् । अपहाय त्यक्त्वा । जगति लोके । कथं धनी धनवांश्च
गुणवांश्च पण्डितश्च भवेयमिति शेषः । न भवेयमित्यर्थः ॥ ५६ ॥

स इति । जिन हे सर्वज्ञ त्वयि यस्य नरस्य सुनिश्चला सुस्थिरा । दृढेति यावत् ।
भक्तिः अस्ति आदरः भवति । स नरः मतिमान् पण्डितः भवति । स ना पुष्टः भवति ।
स कुलीनः कुलजः भवति । स च गुणवान् भवति । स च कीर्त्तिमान् यशस्वी भवति ।
स शूरः दृढः भवति । स जगति लोके । महितः पूजितः भवति । स एव सुखी
सुखितः भवति ॥ ५७ ॥

अपीति । जिन हे सम्बुद्ध त्वयि यस्य नरस्य सुनिश्चला सुस्थिरा । भक्तिः अस्ति
आदरः भवति । तेन नरेण अत्र अस्मिन् जगति । सकलं सर्वम् अपि । अधीतम्

त्यजति निजपरम्परादरेणे-
तरसमयस्त्रजनो न दृष्टदृष्टिम् ।
असुहरमपि गौरवेण मातु-
र्न खलु शिशुर्विषमोदकन्तु मुञ्चेत् ॥ ५९ ॥

कविवरमहमस्मि पण्डितस्ते
जिन न जहामि कथन्तु दुर्गृहीतम्
नुदति हि तमसन्ततिं प्रहृत्तां
मिहिर-मरीचि-सहायिनी सुदृष्टिः ॥ ६० ॥

अवगतम् । तेन सर्वं श्रोतव्यं निखिलम् । श्रुतम् आकर्णितम् । तेन सर्वं समस्तं
कर्तव्यम् । अनुष्ठितं कृतञ्च । अपराजितेन पराजयमनापन्नेन तेन । विश्वम् अपि
सकललोकञ्च । जितं जयपङ्कणं कृतमित्यर्थः ॥ ५८ ॥

त्यजतीति । इतरसमयस्त्रजनः वेदान्तवैष्णवादिषु अन्यसमयेषु कृतमक्तिः नरः ।
निजानां स्वकीयानाम् । पिबपितामहादीनामिति यावत् । परम्परायां कुलक्रमप्राप्तेन
आदरेण भक्त्या । दृष्टदृष्टिं गृहीतमित्यालब्धम् । न त्यजति न हरति । (तथाहि)
मातुः जनन्याः । गौरवेण अभ्युत्थानादिसम्मानेन । आदरेणेति यावत् । असुहरं
प्राणहरम् अपि । विषमोदकं तु विषेण संसक्तं मोदकम् अपि । अत्र मोदकं खाद्य-
विशेषम् । शिशुः अर्भकः । न मुञ्चेत् खलु न हरत्येव ॥ ५९ ॥

कविवरमिति । जिन हे सर्वज्ञ अहं ते भवतः । (गुणकथनान्) कविवरम् अस्मि
श्रेष्ठकविर्भवामि । (अहं भवतः धर्मपरिज्ञानान्) पण्डितश्च अस्मि । (तादृशः अहं)
दुर्गृहीतं मम अविज्ञतया गृहीतं मित्याज्ञानम् । कथञ्च न जहामि न परित्यजामि ।
जहागमेत्यर्थः । कथम् ? मिहिरमरीचिं स्वर्ग्यकिरणम् सहायिनीं विश्वासभावीपगता ।
स्वर्ग्यरश्मिं सम्पकैनेत्यर्थः । सुदृष्टिः अविनष्ट नेत्रकान्तिः । प्रहृत्तां राज्ञौ सम्भूताम् ।
तमसन्ततिम् अन्वकारसमूहम् । नुदति हि क्षिपतीत्यर्थः ॥ ६० ॥

सुगतपदपराङ्मुखस्य पुंसः

किमु तपसा यशसा च किं किमन्यैः ।

सुगतपदपराङ्मुखस्य पुंसः

किमु तपसा यशसा च किं किमन्यैः ॥ ६१ ॥

सुगतपदि न भक्तिरस्ति येषा-

मजननिरेव महीतलेऽस्तु तेषाम् ।

कथितमिह कृतागसां नराणां

निरयगतिर्नियतं न चान्यतो वा ॥ ६२ ॥

विदित-सकलशास्त्रमुन्नतानां

कुलभवमुत्तमरूप यौवनाद्यम् ।

जिन भवदनुपासकं नृपार्श्वं

त्यजतु मनो मम नीचवत्तु जात्या ॥ ६३ ॥

सुगत इति । सुगतपदस्य सर्वज्ञचरणस्य पराङ्मुखस्य विमुखस्य । पुंसः पुरुषस्य । तपसा किमु किं प्रयोजनम् । यशसा च कीर्त्या च परिवारसम्यक्ता च किम् । अन्यैः धनधान्यादिभिः अपरैः किम् प्रयोजनम् । सुगतपदस्य सर्वज्ञपादस्य । अपराङ्मुखस्य सम्मुखस्य । शेषं पूर्ववत् ज्ञेयम् । (भगवति गौतमे चित्तप्रसादादेव स्वर्गापवर्गादि सर्वं सेत्स्यतीति भावः) ॥ ६१ ॥

सुगतपदीति । येषां सत्त्वानाम् । सुगतपदि सम्बुद्धपादे । भक्तिः आदरः । न नास्ति । महीतले शयिव्याम् । मनुष्यलोकेति यावत् । तेषां नराणाम् । अजननिः अनुत्पाद एव । अस्तु भवतु । (कम्पात्) (यतः) इह अस्मिन् जगति । कृतानि अर्गाणि मातृवधादिपापानि यैस्तादृशम् । पापकारीणामित्यर्थः । नराणां मनुष्याणाम् । निरयगतिः नरकेषु पतनम् । नियतं निश्चितम् । अन्यतः तिर्यग्गतिषु अन्यभवेषु समुत्पन्ने (अनन्तर्यकर्मेवशास्त्ररकोपनिम्) न च ख्योत् न च प्राप्नुयादिति । कथितम् उक्तम् । सम्बन्धेनेति शेषः । (तत् इत्यनुसन्धेयम्) ॥ ६२ ॥

विदित इति । जिन हे सर्वज्ञ विदितानि ज्ञातानि सकलशास्त्राणि व्याकरणा-
खङ्गारादि समस्तशास्त्राणि यैस्तद्योक्तानाम् । उन्नतानां तुङ्गानां अचौयशास्त्रादीनाम् ।

परिहृत-मदमान-मत्सरादि
सकरुणशील समाधिमान् विवेकी ।
तव पददृढभक्ति * रन्ताजोऽपि
प्रतिभवमस्तु नरोत्तमः सखा मे ॥ ६४ ॥

विहितजिनपदार्चनस्य भक्तु
दर्शदिवसानपि जीवितं प्रशस्तम् ।
न तु नियुतसहस्रकल्पकोटि-
रक्षतमुनीन्द्र पदाञ्जपूजनस्य ॥ ६५ ॥

कुल भवं कुले जातम् । ' उत्तमरूपयौवनायम् उत्तमरूपेन च यौवनेन च आदिना
शेषसम्यक्ता च समन्वागतम् । भवदनुपासकं भवतु उपासकभावमनापन्नम् । शृपाशं
कुलितमनुग्रहम् । मम मनः जात्या उत्पन्ना । नीचवत् तु चण्डालमिव । त्यजतु अप-
हरतृत्यर्थः ॥ ६३ ॥

परिहृत इति । परिहृताः अपगताः मदाः आत्यादिचतुर्विंशन्मदाः मानाः चिन्तो-
न्नतयः मत्सराः परसम्यक्तासङ्गताः आदयः शेषपापधर्माः यस्य सः । तथा सकरुणः दया-
न्वितः शीलसमाधिमान् शीलसमाधियुक्तः । विवेकी कायचिन्तोपधिभिस्त्रिभिर्विवेक-
वान् । तव पददृढभक्तिः पादयोः अतिशयादरः । नरोत्तमः उत्तमपुरुषः । अन्यजः
नीचकुले जातः अपि । प्रति भवं भवे भवे । मे सखा अस्तु मम सहायी भवतु ॥ ६४ ॥

विहित इति । विहितं कृतं जिनस्य सञ्चञ्चल्य पदार्चनं पदयोः पूजा येन तादृशस्य ।
भक्तुः भक्तिमतः । उपासकस्येति भावः । दर्शनिवसान् दर्शान्वयि । जीवितं प्राण-
धारणम् । प्रशस्तं प्रशंसनीयम् । बुद्धेनेति शेषः । अक्षतं मुनीन्द्रस्य सम्बुद्धस्य पदाञ्ज-
पूजनं पादपद्मयोः अर्चनं येन तादृशस्य नरस्य । नियुतसहस्रकल्पकोटिः कल्पानां
कोटिलक्षसहस्राणि । (प्राणधारणम् न तु न प्रशस्तमित्यर्थः ॥ ६५ ॥

स भवति सुरसुन्दरी सखोऽन्यैः
 कृतमभिनन्दति वार्चनञ्च भक्त्या ।
 त्रिदशनरगुरो त्वदीयपूजा
 मगतिं तया यदि कर्तुमक्षमः स्यात् ॥ ६६ ॥

108580

सुरचिरमतिचित्र-चित्ररूपं
 नयनपथं नयतीह यस्तवऽर्च्यम् ।
 रमयति पुरुषं तमप्युदारं
 चिरतरसञ्चित-दुष्कृतं कवीन्द्र ॥ ६७ ॥

मणिकनकशिलादि निर्मितायः
 प्रणमति ते प्रतिमां तयोश्च तुल्यम् ।
 फलमिह मनसः समप्रसादा
 दत्तुपरतं जिन योऽग्रतो नमेत् त्वाम् ॥ ६८ ॥

स इति । त्रिदशाः देवा नराः मनुष्याः तेषां गुरो आर्च्यं हे सम्बुद्ध (यः नरः) अगतिं
 तया दारिद्र्यतया । त्वदीयपूजां भवतः अर्चनम् । कर्तुं यदि अक्षमः स्यात् असमर्थो
 भवेत् । सः नरः । भवतः अन्यैः अपरैः नरैः कृतं अर्चनं पूजां च । भक्ता आदरेण ।
 अभिनन्दति अनुमीदते वा । (सः नरः) सुरसुन्दरीणां दिव्ययोषितां सखः सहायो यस्य
 तादृशः दिव्यपुसराभिः परिवृतो देवराजा भवतीत्यर्थः ॥ ६६ ॥

सुरचिरमिति । हे कवीन्द्र इह अस्मिन् जगति । तव अर्थं पूज्यम् । सुरचिरम्
 अति मनोज्ञम् । द्वात्रिंशद्वरमहापुरुषलक्षणैः समलङ्कृतमिति भावः । अतिचित्रम् अरि-
 शयेन विचित्रम् । अशीत्यनुब्यञ्जनैः समन्वागतमित्यर्थः । तानि महापुरुषलक्षणानि
 अशीत्यनुब्यञ्जनानि च मन्त्रैः सद्ब्रह्ममकरन्दे विस्तरतो दर्शितानि । चित्ररूपं वस्त्रादिषु
 चित्रकारैः कृतं रूपसंस्थानम् । यः नरः नयनपथं नेत्रसंस्पर्शमावहम् । नयति आलम्ब्य-
 वशात् प्रापयति । उदारं महत्तमम् । तं पुरुषम् अपि । चिरतरम् अतिदीर्घकालम् ।
 सञ्चितम् उपचितं दुष्कृतं पापम् । रमयति (तदङ्गं प्रज्ञानवशात्) त्यजतीत्यर्थः ॥ ६७ ॥

मणि इति । जिन हे सम्बुद्ध मणिः प्रसिद्धः कनकं सुवर्णं शिला प्रसारम् इत्यादि-
 निर्निर्मितां कृतान् । ते भवतः प्रतिमा प्रतिबिम्बम् । यः नरः प्रणमति नमस्कारं

सकृदपि तव पादपद्मपूजां
वनकुसुमैरपि यः करोति धीमान् ।
अवनतसुरसङ्घः मौलिमालो-
ज्ज्वलममलं श्रयते तमाधिपत्यम् ॥ ६८ ॥
यदि भवति सरूपमेकचित्त-
क्षण-शरणोद्भव-पुण्यवृन्दमुच्चैः
गणशरणं समन्तभद्रं साधो
ऽखिलनभसोऽप्यतिरिच्यते तदा तत् ॥ ७० ॥
तव गुणकथने तु यः प्रसन्नः
तमनुविशन्ति मुने गुणास्त्वदीयाः ।
उदयति शशिनि प्रसन्नमिन्दू-
पलमिव तत किरणावली तुषारः ॥ ७१ ॥

करोति । अनुपरतं जीवन्तं त्वाम् । अयतः समुत्थे । (यः नरः) नमेत् नमस्कारं
कुर्यात् । मनसः समप्रसादात् तयोः नरयोः । फलं कुशलविपाकम् । तुल्यं समानं
भवतीत्यर्थः ॥ ६८ ॥

सकृदिति । यः धीमान् पण्डितः । वनकुसुमैः वनजपुष्पैरपि । तव पादपद्मपूजां
चरणकमलार्चनम् । सकृत् एकवारम् अपि करोति अतिशयभक्ताः कुर्यादित्यर्थः ।
अवनतानां प्रणतानां सुरसङ्घानां देवसमुहानाम् मौलिः किरीटमेव माला पुष्पमाला ।
ताभिश्च ज्वलं दीप्तम् । अमलं निर्मलम् । आधिपत्यम् अधिपतिभावम् । इन्द्र-
मित्यर्थः । तं नरम् । श्रयते आश्रयं करोतीत्यर्थः ॥ ६८ ॥

यदीति । गणाः अष्टार्यपुद्गलसङ्घाः तेषां शरणं प्रतिष्ठाप्यत साधो मैत्रीक्षमोपश-
मादिगुणैः समन्वितं समन्तभद्रं हे सर्वज्ञ एकचित्तक्षण क्षणः निमेषक्रियाचतुर्थभागः कालः
तस्मिन् एकचित्तं प्रवर्त्तनकाले । शरणोद्भवेन शरणगमनेन सञ्जातम् । उच्चैः उन्नतं महत्
वा । पुण्यवृन्दं कुशलसमुद्भूतम् । यदि सरूपं भवति रूपसङ्घितं भवेत् । तदा तत् कुशल-
समुद्भूतम् अखिलनभसः सकलाकाशात् अपि । अतिरिच्यते अधिकं भवतीत्यर्थः ॥ ७० ॥

तवेति । मुने हे सर्वज्ञ तव गुणकथने गुणवर्णनानिमित्तेन । यः नरस्तु प्रसन्नः ।
स्वदीयाः भवतः । गुणाः मैत्रीकषणादयः । तं नरम् । अनुविशन्ति प्राप्नुवन्ति । कथम्

सकृदपि समदायि देव किञ्चि-
 झ्वरतिमुत्सृजता जनेन तुभ्यम् ।
 सुगत तदखिलान् लुनाति धारा
 वदसिरिव द्रुममाश्रवादिदोषान् ॥ ७२ ॥

कृतमिह सुकृतं मृषादृशा य-
 जनयति तत् किल तस्य दुर्विपाकम् ।
 क्षिति सलिलरसं स्वतिक्तभावं
 नयति यथा पिचुमन्दवीजमुत्तम् ॥ ७३ ॥

तव पदनलिने निपत्य भूमौ
 निपतति नैव चतुर्ष्वपायकेषु ।
 न हि कुशलकरो नरः कदाचित्
 क्वचिदपि दुर्गतिमेति नाथ कश्चित् ॥ ७४ ॥

शशिनि चन्द्रे । उदयति उदयं गच्छति । प्रसन्नम् इन्दूपलं चन्द्रकान्तिपाषाणम् । तत्
 किरणावल्याः चन्द्ररश्मिसमूहस्य तुषारः इव शशिरगुण इवेत्यर्थः ॥ ७१ ॥

सकृदिति । देव विशुद्धिं देव हे सुगत भवरतिं त्रिषु भवेयु आलयम् । उत्-
 सृजता परित्यजता जनेन । तुभ्यं किञ्चित् अत्यल्पं वस्तु । सकृत् एकवारम् अपि ।
 समदायि सम्यग् दीयते । तत् दानजातं कुशलचित्तम् । धारावत् सुनिश्चितः अक्षिः
 खङ्गः । द्रुमम् इव वृक्षम् इव । अखिलान् आश्रवादि दोषान् कामाश्रवादि पापानि ।
 लुनाति क्षिण्ति । अहंमार्गज्ञानासिना केदं करोतीत्यर्थः ॥ ७२ ॥

कृतमिति । इह अस्मिन् जगति मृषादृशा मिथ्यादर्शनात् । यत् सुकृतं कुशलम् ।
 कृतं सञ्चितम् । तत् कुशलम् । तस्य नरस्य । दुर्विपाकम् अनिष्टफलम् । जनयति
 उत्पादयति । (किमिव) उप्तं भूमौ रोपितम् । पिचुमन्दः निम्बवृक्षः तस्य बीजम् ।
 क्षितिसलिलरसं पृथिव्यामापःरसम् । स्वतिक्तभावं स्वकीयतिक्तारसमेव । यथा जनयति
 करोति । तथैवेति शेषः ॥ ७३ ॥

तवेरि । तव पदनलिने पादपद्मसमीपे । अयं सामीप्याधारः । निपत्य भूयः
 पुनः चतुर्षु अपायकेषु तिथ्येगादिषु चतुर्षु नरकेषु । नैव पतति पतनं न भवत्येव ।

इति भवदुपदेशतो विदित्वा
 तव पदपङ्कजपूजने रतोऽस्मि ।
 दृढयतु भगवन् युगे युगे मे
 कुमतिमुदस्य भवे भवेऽर्थ्यभक्तिम् ॥ ७५ ॥
 स्थिरमपि भगवन् क्षणं तवोक्तौ
 करचरणादिदृगादिवैरिवर्गः ।
 व्यथयति हृदयं बलाद्विचाल्य
 त्वमिदमनाथमनीश पाहि पाहि ॥ ७६ ॥
 यदि नयनमयं वशे विधातुं
 यतति तदा द्रवति श्रवो यदा तत् ।
 तदनु रसननासिकाशरीरा-
 ण्यहह परस्परदुर्ग्रहाणि चैवम् ॥ ७७ ॥

हि निश्चितम् । नाथ हे प्रभो कुशलकरः । अन्तरः । कश्चिदपि कदाचिदपि । दुर्यतिं
 नरकम् । न एति न प्राप्नोति ॥ ७४ ॥

इतीति । इति इत्यम् । भवदुपदेशतः । भवतः धर्मोपदेशात् । विदित्वा ज्ञात्वा ।
 तव पदपङ्कजपूजने पादकमलपूजायाम् । रतः अस्मि सक्तो भवामि । हे भगवन् युगे
 युगे युगं युगं प्रति । भवे भवे भवं भवं प्रति । अर्थ्य मे ईदृशस्य मम । कुमतिमुत्
 दुर्लब्धिनाशिका । आर्य्यभक्तिं जिविधरमेषु आदरम् । दृढयतु स्थिरं करोत्वित्यर्थः ॥ ७५ ॥

स्थिरमिति । हे भगवन् । तव उक्तौ अनित्यादिप्रतिमसुक्ते वक्षति । क्षणं स्थिरं
 निश्चलमपि । अनार्थं समाधिप्रज्ञादिप्रतिष्ठारहितम् । इदं मदीयम् । हृदयं चित्तम् ।
 करचरणादयः हस्तपादादयः दृगादयः नेत्रादयः तेषां वैरिवर्गः शत्रुसमूहः । बलात् सहसा ।
 विचाल्य चलनं कृत्वा । व्यथयति पीडयति । अनौश हे विनायक त्वं पाहि पाहि पालय
 पालयेत्यर्थः । मामिति शेषः ॥ ७६ ॥

यदीति । अर्थ्यं जनः । नयनं नेत्रम् । वशे स्वविषये । विधातुं कर्तुम् । यदि
 यतति यत्नं करोति । तदा श्रवः श्रोत्रम् । द्रवति गच्छति । शब्दालम्बनमिति शेषः ।

गतिरतिचपलस्य चेतसः स्या-

दिह नभसीव नभस्वतोऽसुरोधा ।

कथमपि भजते क्रमेण धैर्यं

चिरमिदमभ्यसनेन सद्विरक्त्या ॥ ७८ ॥

विशदमपि मनः स्वभावतो मे

चिरकृतकिल्विषकालिमाष्टतं मे ।

कुशलजललवैः कथन्तु धीतं

भवति मयेदृशचेतसार्ज्जितैस्तैः ॥ ७९ ॥

यदा तत् शोचम् । (वशे विधातुं यततीत्यन्वयः) तदनु चनस्तरम् । रसनं जिह्वे-
न्द्रियम् नासिका घ्राणेन्द्रियम् शरीरं कायेन्द्रियमिति एतानि इन्द्रियाणि एवम् परस्परैः
अन्योन्यैः । दुर्घैराणि दुर्ध्वैराणि भवन्तीति शेषः । अहङ्गं विदस्वचकमित्यर्थः ॥ ७७ ॥

गतिरिति । इह अस्मिन् स्वल्पपक्षके । शरीरे इति यावत् । अतिचपलस्य अति-
चपलस्य । चेतसः मनसः । गतिः प्रवृत्तिः । नभसि आकाशे । नभस्ततः माततस्य ।
गतिरिवेति अन्वयः । असुरोधा स्यात् सुखेन निरोधो न भवेत् । इदम् अतिचपलं
चित्तम् । सद्विरक्त्या शोभनचित्तविरुक्त्या च । वैराग्येणेत्यर्थः । चिरं दीर्घकालम् ।
अभ्यसनेन ध्यानादेरभ्यासेन च । चित्तप्रज्ञयोः पौनःपुन्येन तदावृत्त्या इति भावः ।
क्रमेण मार्गपरिपात्या च । कथं धैर्यं धीरभावम् । भजते आश्रयति । प्राप्नो-
तीत्यर्थः ॥ ७८ ॥

विशदमिति । स्वभावतः प्रकृत्या । विशदं विमलम् । प्रभास्वरमित्यर्थः । मे मनः
मम चित्तम् । चिरकृतानि पृथ्वसंस्तितानि किल्विषाणि पापानि तेषाम् कालिम्ना
मालिन्यभावेन आकृतं स्यात् आच्छादितं भवेत् । मया ईदृशचेतसा ईदृशेन अविविद्या-
सङ्गतनेन चित्तेन । अर्ज्जितैः सञ्चितैः । तैः कुशलजललवैः कामावचरकुशलजल-
विष्कम्भिः । कथन्तु केन विधिना । धीतं भवति परिशुद्धं भवति । कामावचरकुशल-
भावेषु परिशुद्धं न शक्यते इति भावः ॥ ७९ ॥

शुचितरवचनामृतप्रवाहै-
 रघमल्लिनौकृतचित्तसन्ततिं माम् ।
 अनधिवर नितान्तमाधितम्
 सपदि विशोधय दण्डवन्नमामि ॥ ८० ॥
 सति सकलगुरो मुने प्रसन्ने
 किमिह दुरापममुत्र किं दुरापम् ।
 यदमलमनसस्त्वदीयदासाः
 सुरपतितां मनसापि नाद्रियन्ते ॥ ८१ ॥
 विदधति भयमिन्द्रियाणि भूम्ना
 विषयविषग्रहणेषु* दोषदुष्टात् ।
 न हि सुविदितभाविदाहदोषः
 मिशुरपि दीपमिखाग्रसङ्ग्रही स्यात् ॥ ८२ ॥

शुचीति । अनधिवर हे सर्वज्ञ शुचितरैः अतिपरिशुद्धैः । वचनं केवलभाषि-
 तम् । तदेव अमृतम् अमृतरसः । तस्य प्रवाहाः जलधाराः तैः । अघैः रागादि-
 पापैः मल्लिनौकृता क्लिष्टतामापादिता चित्तसन्ततिः चित्तपरम्परा यस्य तादृशम् । नितान्त-
 म् अत्यर्थम् । आधितम् मनःपीडया युक्तम् । माम् सपदि तत्क्षणे । विशोधय
 परिशुद्धं कुरु । लमिति शेषः । दण्डवन्नमामि दण्डनमस्कारं करोमीत्यर्थः ॥ ८० ॥

सतीति । यत् यस्मात् । अमलमनसः निर्मलचित्ताः । विदर्शनाभावनादियुक्त-
 चित्ता इतिभावः । स्वदीयदासाः भवतः किङ्कराः । योगिन इत्यर्थः । सुरपतिताम्
 इन्द्रलम् । मनसा चित्तेनापि । नाद्रियन्ते आदरं न कुर्वन्ति । ततः सकलगुरो
 समस्तसत्त्वानामाचार्यं ? मुने हे सर्वज्ञ । प्रसन्ने सति प्रसादं कुर्वन्ति । लयीति शेषः ।
 इह अस्मिन् अगति । दुरापं दुष्प्रापं किम् ? असुख परलोके । दुरापं दुरागमं
 किम् ? ममेति शेषः ॥ ८१ ॥

विदधतीति । दोषदुष्टात् रागादिदोषैर्मलिनभावात् । विषयविषाणा रूप-
 शब्दादिगोचरविषयाणाम् । पश्येषु आलम्बनकरणेषु । ज्ञानमोहत्वेनेति शेषः ।

* “दोषदुष्टा” इति कश्चित् पाठः ॥

न भवति जिन यावदेष जीर्णो
विषयपिशाचनिषेवनेन तावत् ।
भटिति सुकृतकर्मणि प्रयोज्य
स्वव शरणागतवत्सलागतिं माम् ॥ ८३ ॥

इदमपि यदि वेद्मि पुत्रदार-
स्वतनुगृहादि मरीचिकाम्बुतुल्यम् ।
स्वगयति ममता च मामहन्ता
तदपि हि मोहविजृम्भितं गरीयः ॥ ८४ ॥

इन्द्रियाणि नयनादिपञ्चन्द्रियाणि । सूक्ष्मा भूयः । मयं विदधति भीतिं कुर्वन्ति ।
हि निश्चितम् । सुविदितः सुविज्ञातः मावः । एष्यक्कालवर्त्तौ दाहदोषः गात्रादिसम्पाप-
दोषः येन तादृशः शिशुः बालकोऽपि । दीपशिखा प्रदीपज्वाला । तस्याः अर्धतस्य
सङ्ग्रही ग्रहणशीलः । स्यात् न भवेदित्यर्थः ॥ ८२ ॥

नेति । शरणागतेषु उपासकेषु वत्सल खेदयुक्त हे जिन एषः जनः । विषयः रूपशब्दादि
पञ्चकाम एव पिशाचः पिशितभक्षकः रक्ष इति यावत् । तस्य निषेवनेन नित्यसेवनेन ।
यावत् जीर्णो न भवति जरायुक्तो न स्यात् । तावत् अगतिम् अनार्थं माम् । भटिति
शीघ्रम् । सुकृतकर्मणि कुशलक्रियायाम् । प्रयोज्य संयोज्य । स्वव सम्यक् पालये-
त्यर्थः ॥ ८३ ॥

इदमिति । इदं एतत् पुत्रः तनयः दारा भार्या स्वतनु स्वकीयशरीरम् गृहं गेहम्
आदिना अवशेषं स्पर्शरजतादि च । मरीचिकाम्बुना मरीचिजलेन तुल्यं सदृशम् ।
भवतीति शेषः । यद्यपि वेद्मि जानामि । तदपि ममता च ममेति बुद्धिश्च ।
अहन्ता च अहमित्युद्धिश्च । माम् । मम प्रज्ञामिति भावः । स्वगयति कादयति ।
हि निश्चितम् । मोहविजृम्भितम् अविद्यायाः प्रलम्बणम् । गरीयः अतिशुभ । अति-
महदित्यर्थः ॥ ८४ ॥

अजनि च निजकरणेन सर्वं
निवसति जीर्यति नश्यति स्खहेतोः ।
अहमपि हि तथैव धातुपुञ्जः
कथमहमस्य कथं मुने ममेदम् ॥ ८५ ॥

आत्मबुद्धिरिह यस्य जायते
सा च तस्य जनयेदहङ्कृतिम् ।
सा तनोति सुतरां भवसृङ्गां
सैव मोहजननी मुहुर्मुहुः ॥ ८६ ॥

तेन कर्म कुरुते शुभाशुभं
तद्धि दुःखजनकं भवचये ।
दुःखमूलमतएव सात्मधी
स्तां लुनाहि जिन मे वचोसिना ॥ ८७ ॥

अजनोति । हे मुने सर्वं पुञ्जकलवादि सकलं धातुपुञ्जम् । निजकरणेन स्वीय
कर्मादिप्रत्ययेन । अजनि उत्पादि च । खहेतोः स्वीयकर्मप्रत्ययान् । निवसति
प्रवर्तते च । जीर्यति जरां प्राप्नोति च । नश्यति क्षणभङ्गुरत्वात् नाशं याति च । हि
यस्मात् । अहमपि तथैव धातुपुञ्जः निराकारः धातुसमूहः । ततः अस्य पुञ्ज-
कलवादिधातुसमूहस्य । अहं कथं सम्बन्धी भवेयमिति शेषः । मम इदं पुञ्जकलवादि
धातुपुञ्जम् कथं वा सम्बन्धं भवेत् । न भवेदित्यर्थः ॥ ८५ ॥

आहति । यस्य जनस्य । इह रूपादिस्तत्पञ्चते । आत्मबुद्धिः आहति
दृष्टिः । जायते उत्पद्यते । सा च आत्मदृष्टिः । तस्य जनस्य । अहङ्कृतिम् अहङ्का-
रम् । जनयेत् उत्पादयेत् । सा अहङ्कृतिः । सुतराम् अत्यर्थम् भवसृङ्गां भवालयम्
भवदृष्ट्यामिति यावत् । तनोति करोति । सैव भवदृष्ट्या । मुहुर्मुहुः क्षणे क्षणे मोह-
जननी मोहमुत्पादयतीत्यर्थः । रथोद्धता नाम लृप्तम् । तदुत्तरलाकरे । रात्ररात्रि
रथोद्धतालागविति ॥ ८६ ॥

तेनेति । तेन मोहेन । शुभाशुभं कुशलाकुशलम् कर्म कुरुते । तत् हि कुशला-
कुशलं कर्म । भवचये कामादिषु त्रिषु भवेषु । दुःखजनकं आत्मादिदुःखमत्पादयति ।

अथ सकलविदं दयासमुद्रं
चिभुवनकारणकारणं कुलीनम् ।
निखिलगतमनन्तमस्तिशान्तिं
मुनिजनमानसहंसमीशमीडे ॥ ८८ ॥

स्नाने कर्मणि भोजने वितरणे प्राणे तथाकर्णने
ध्यानस्पर्शनदर्शनादिषु तथा सम्भाषणादावपि ।
प्रातः सायमथो दिवा च निशि च त्वत्पादपद्मे प्रभो
चित्तं मे रमतां मुनीन्द्र सततं यूनां युवत्यामिव ॥ ८९ ॥

अत एव सा आत्मधीः आत्मदृष्टिः । दुःखमूलं भवदुःखस्य कारणम् । भवतीति
अन्वयः । मे मम ताम् आत्मदृष्टिम् । जिनं हे सम्मुह वचोऽसिना प्रवचनखड्गेन ।
भवत इति शेषः । लुनाहि हेदनं कुर्वित्यर्थः । रयोऽहतात्मम् ॥ ८७ ॥

अथेति । अथ अन्नकारम् । सकलविदं सर्वज्ञम् । दयासमुद्रं कषणाजलनिधिम् ।
चिभुवनकारणं चिधु भुवनेषु उत्पत्तेः हेतुधृतम् । दृष्टेति यावत् । तस्य कारणं मूलघात-
वशात् नाशकम् । निखिलगतं सकललोकेषु व्याप्तम् । अन्नम् अन्नरहितम् ।
शुणानामिति शेषः । अस्तिशान्तिम् उपशान्तोऽवन्नाम् । मुनिजनानाम् अष्टार्थपुद्गल-
सङ्गणनाम् । मानसमेव सरः तस्मिन् हंसः प्रसिद्धः तमिव । ईशं स्वामिनम् । ईडे स्तुतिं
करोमि । अहमिति शेषः । लुप्तं पूर्वं कथितम् ॥ ८८ ॥

स्नाने इति । स्नाने शोधनक्रियायाश्च । भोजने आहारसेवने च । वितरणे दाने
च । प्राणे च्छ्वने च । तथा आकर्णने त्रवणं च । ध्यानं चर्मात्मनस्य मनसि-
करणम् । स्पर्शनं काष्ठादीनां स्पर्शम् । दर्शनं रूपालम्बनग्रहणम् । आदिना शेषक्रिया
तेषु च । तथा सम्भाषणादावपि । परस्परकथनादौ च । प्रातः प्रभातकाले च ।
सायं सन्ध्याकाले च । अथो दिवा दिवसे च । निशि रात्रौ च । प्रभो स्वामिन्
मुनीन्द्र हे सर्वज्ञ त्वत्पादपद्मे भवतः चरणकमले । मे चित्तं मम मनः । युवत्यां
तदवस्थाम् यूनां तदवस्थानाम् । चित्तमिव । सततं निरन्तरम् । रमताम् आलस्यं
करोतु । अत्र यूनां युवत्यामिवेति उपमायाः अशोभनता गम्यते । सप्त तु कविकृता
वा कालाकारलिखवशात् सम्भूतावेति वक्तुं न शक्नोते । अपि तु बहुषु पुरुषकेषु दर्शना-
न्नापि तथैव खीकृता । शार्दूलविभ्रीकृतं लुप्तम् ॥ ८९ ॥

मत्स्वामिन् मदभीष्टकल्पविटपिन् मद्देवते मङ्गुरो
मन्मातर्मदुपास्य मत्प्रियसखे मत्सङ्गते मत्पितः ।
मद्विद्ये मदशेषदुःखशमकृत् मङ्गावने मन्निधे
मन्मुक्ते मदुदारभाग्य मदसो मद्गुह मां पालय ॥ ८० ॥

ब्रह्मा जिज्ञाननोऽभूद्गुरुरगुररहर्नायकोऽनायकोऽसौ
विष्णुस्तूष्णीं प्रपेदे कविरकविरभूद्रीश्वरोऽनीश्वराऽपि ।
शेषः शेषानुभावस्तव सुगत तुतौ खण्डिताखण्डलोक्तिः
कोऽहंमूढो वराकस्त्रिदशनरपते कौर्त्तने ते गुणानाम् ॥ ८१ ॥

मत्स्वामिन्निति । मत्स्वामिन् मम प्रभो । मदभीष्टकल्पविटपिन् ममाभिमत-
कल्पतरो । मद्देवते मम देवताभूत । मदगुरो ममाचार्य । मन्मातः मम जनिके । मदुपास्य
मया आश्रयणीय । मत्प्रियसखे मम प्रियसहाय । मत्सङ्गते मम प्रतिष्ठाभूत । मत्पितः
मम जनक । मद्विद्ये मम शास्त्रज्ञान । मदशेषदुःखशमकृत् मम सकलदुःखशमकारक ।
मङ्गावने मम धानालम्बन । मन्निधे मम निधान । मन्मुक्ते मम मोक्ष । मदुदारभाग्य मम
वृहत्कुमाग्रभस्त्रचक । मदसो मम जीवित । मद्गुह हे मम सर्वज्ञ । मां पालय रक्ष
इत्यर्थः । शार्दूलविक्रीडितं वृक्षम् ॥ ८० ॥

ब्रह्मेति । सुगत हे सर्वज्ञ ते भवतः । तुतौ स्तवे । गुणकर्मादिभिः प्रशंसने इति
भावः । ब्रह्मा स्वयम्भुः । जिज्ञां कुटिलम् आननं मुक्तं यस्य तथोक्तः । श्रित्या अवनत-
मुख इत्यर्थः । अभूत् असवत् । इदं तु शेषेषूपि यथावदन्वयः । गुहः वृहस्पतिः ।
अगुरुः दुर्वलः । बलहीन इत्यर्थः । असौ अहर्नायकः सूर्यः । अनायकः अप्रधानः ।
विष्णुः हरिः तूष्णीं मौनम् । प्रपेदे प्राप्तवान् । कविः शूक्तः अकविः कविमावरहितः ।
अपण्डित इतिभावः । अभूत् । ईश्वरोऽपि शम्भुश्च अनीश्वरः ईश्वरभावरहितः ।
असमर्थ इत्यर्थः । शेषः सर्पपतिः शेषानुभावः जनमहिमः । आखण्डलः इन्द्रः तस्य
उक्तिर्वचनम् । खण्डिता भेदिता । त्रिदशाः देवाः नराः मनुष्याः तेषां पतिः नायकः
अनेन सम्पुद्गलपति । हे सर्वज्ञ । ते भवतः । गुणानां कौर्त्तने मैत्र्यादिगुण-
समूहानां कथने । शूद्रः अज्ञानः । वराकः मन्दभाग्यः । अहं कः कौटूहः । मवा-

दशद्वाधिकविंशतिः स्फुरदशीत्यनुव्यञ्जनै
 महापुरुषलक्षणं वपुषि यस्य देदीप्यते
 कलामपि न षोडशीं भजति तस्य पुण्यात्मन
 अतुर्मुखमुखो गणो दिविषदां नृणां का कथा ॥ ६२ ॥

महेन्द्रनवचापवत् कनकपर्वते सर्वतः
 सदा तव मनोहरं स्फुरति सुप्रभामण्डलम् ।
 दृशो भवति गोचरं तदिह यस्य तस्य त्वरा
 तमस्ततिमनुत्तमां हरति दूरमन्तर्बहिः ॥ ६३ ॥

मीति शेषः । इमे सर्वे बलवान्गो देवा अपि भवतो यथामृतगुणकथने असमर्था भवन्ति ।
 एवं सति मनुष्योऽहं कथं तव गुणं वर्णयामीति गुणानामुत्कृष्टभावं दर्शयति । अम्बरा-
 टुत्तम् ॥ ६१ ॥

दशति । यस्य सम्बन्धः । वपुषि शरीरे । अशीत्यनुव्यञ्जनैः तुङ्गनखतादिभिः
 अशीतिचुटलक्षणैः स्फुरत् भाजत् । दशद्वाधिकविंशतिः महापुरुषलक्षणं सुप्रतिष्ठित-
 पादतादि द्वाविंशत् पुञ्चलक्षणम् । देदीप्यते विराजति । तस्य पुण्यात्मनः परिशुद्ध-
 चित्तस्य । अतुर्मुखः ब्रह्मा मुखं प्रधानो यस्य तादृशः । दिविषदां गणः देवसमूहः षोडशीं
 कलां षोडशधाकृतभागमपि । न भजति न सेवते । नृणां मनुष्याणाम् । का कथा
 किमुत ? पृथ्वीवृत्तम् । तदुत्तमां रत्नाकरे । जसौ जसयला वसुप्रहयति च पृथ्वी-
 सुहरति ॥ ६२ ॥

महेन्द्रेति । तव मनोहरं रश्मिम् । सुप्रभामण्डलं शोभनयोगप्रभासमूहः ।
 कनकपर्वते सुमेरुपर्वते । सर्वतः सकलदिशास्तु । आरुतमिति शेषः । महेन्द्रः इन्द्रः
 तस्य नवचापवत् नूतनधनुरिव । इन्द्रधनुरिवेत्यर्थः । सदा स्फुरति विराजते । तत्
 योगप्रभामण्डलम् । इह अस्मिन् जगति । यस्य जनस्य । दृशो गोचरं भवति नेत्र-
 विषयं स्यात् । तस्य जनस्य । अन्तः मनसि च । बहिः । अतुत्तमां घनाम् । तम-
 स्ततिम् अन्वकारसमूहम् । दूरं हरति दूरीकरोतीत्यर्थः । पृथ्वीवृत्तम् । तत्क्षणं
 पूर्ववत् ॥ ६३ ॥

पं लोचनलोभनं श्रवणयोरानन्दसन्दोहदा
वाणी विश्वविमोक्षकृत्तव कृपा वेशोऽतिशान्तस्तव ।
शिङ्खित्यं प्रथितं जगत्सु भगवन् सर्वज्ञानान्नैव ते
स्माज्यस्य च यौवने निरसनं वैराग्यसीमा स्फुटम् ॥ ६४ ॥

शैथ्यं त्वद्विषमेषु दर्पदलनादङ्गीकृतं दैवतै
द्वाणैः ससुरासुरः प्रविजितो लोकोऽयमौषत्करम् ।
शैथ्यं ते प्रकटीचकार नितरां निर्वाणसाक्षात्कृतिः
किं ब्रूमो बलवैभवं भगवतस्तत् ते जगदुर्व्वहम् ॥ ६५ ॥

रूपमिति । हे भगवन् तव रूपं शरीरम् । लोचनलोभनं नयनयोः रसास्वनवत्
प्रियजनकम् । वाणी मधुरा भारती । श्रवणयोः कर्णयो रानन्दसन्दोहदा प्रसुरसम्प-
दायका । तव कृपा कृपा विश्वानां उद्घटितज्ञादिसर्वजनानां विमोक्षकृत् संसारादि-
मोचनं करोति । तव वेशः चीवरधारणादिविलासोऽपि शान्तः उपशमयुक्तः । ते भवतः
पण्डित्यं पण्डितभावः । सर्वज्ञानान्नैव जगत्सु त्रिषु लोकेषु । प्रथितं प्रसिद्धम् । यौवने
तृणावस्थायाम् । साक्षाज्यस्य सक्तवर्तिराज्यस्य च । निरसनं परित्यागः । ते भवतः ।
वैराग्यसीमा विरागमावस्थ अवधिः । स्फुटं यत्नम् । भवतीति शेषः । शार्दूल-
विक्रीडितं कृतम् ॥ ६४ ॥

शैथ्यमिति । यत् यस्य मारस्य । वाणैः शरैः । ससुरासुरः देवासुरसंज्ञितः ।
अयं लोकः सलः । ईषत्करम् अल्पप्रयासेन । प्रविजितः । प्रकर्षेण जितः । विषमेषोः
वशवर्तिमारस्य दर्पस्य अस्मानस्य दलनात् खण्डनात् । दैवतैः देवतासङ्घैः । लत्
भवतः । शैथ्यं शून्यभावः । अङ्गीकृतं स्वीकृतम् । निर्वाणस्य साक्षात्कृतिः प्रत्यक्ष-
करणम् । ते भवतः । वीथ्यं दृढशक्तिम् । नितराम् अत्यर्थम् । प्रकटीचकार प्रकाशं
कृतवान् । भगवतः (ऐश्वर्यं पुण्यं यमः श्रीसंकल्पसिद्धिं प्रयत्ना इति) एभिः पञ्च-
षैर्युक्तस्य । ते भवतः । जगदुर्व्वहं लोकधुरन्धरम् । मङ्गत्या कृषयः सत्त्वानां संसारा-
दुत्तरणमितिभावः । तत् बलवैभवं कायज्ञानबलसम्पत्तिम् । किं ब्रूमः अपि किं
कथयामश्च वयमिति शेषः । शार्दूलविक्रीडितं कृतम् ॥ ६५ ॥

यच्च च्छागतुरङ्गमारणविधिर्वेदेऽपि तं निन्दसि
 प्रेम्णा प्राणभृतामतः सकरणस्त्वत्तो महान्नापरः ।
 एवं ते गुणसम्पदो न विषया बुद्धेरसूयात्मनां
 ते मूढाः प्रलपन्ति हन्त सुगतो मद्देदनिन्दीत्ययम् ॥ ६६ ॥
 निर्मज्जत्सुरसुन्दरीकुचचलनिर्मन्दमन्दाकिनी-
 फेनक्षीरसमुद्रकैरवसखी सत्कीर्त्तिलक्ष्मीस्तव ।
 यं नालिङ्गति मन्दभाग्यमधुना भूयान्न तेनापि मे
 सङ्गः सङ्गगदादिवैद्य भगवन्नेषापि मे प्रार्थना ॥ ६७ ॥

यनेति । यत्र वेदे यस्मिन् वेदाख्ये धर्मविशेषे । छागतुरङ्गमारणविधिः (स्वर्गाद्य-
 भीष्टसाधनार्थम्) अजतुरङ्गमाणां मारणं विहितम् । तं वेदमपि । निन्दसि परिमवं
 करापि । त्वमिति शेषः । (कस्मात् ?) प्राणभृतां सत्वानाम् । प्रेम्णा स्नेहेन । अतः
 त्वत्तः भवतः । महान् सकरणः महाकरुणायुक्तः । अपरः न नास्ति । ते भवतः । एवं
 गुणसम्पदः पूर्वोक्तमहाकरुणादिगुणसम्पत्तयः । अस्त्रयात्मनां दोषाविष्करणस्त्वभावानाम् ।
 बुद्धेः ज्ञानस्य । विषयाः गोचराः । न भवन्तीति शेषः । ते मूढाः अज्ञानाः । अयं
 सुगतः मद्देदनिन्दीति मम वेदस्य निन्दिता इति । प्रलपन्ति प्रलापं कुर्वन्ति । हन्त इति
 अनुकम्पायाम् । शार्दूलविक्रीडितं वृत्तम् ॥ ६६ ॥

निर्मज्जदिति । निर्मज्जतां जलक्रीडां कुर्वताम् । सुरसुन्दरीणां दिव्ययोधितां
 कुचैः पयोधरैः चलत् कम्पमानं निर्मन्दम् अमन्दं बहुलं वा । मन्दाकिन्याः आकाश-
 गङ्गायाः फेनं च क्षीरसमुद्रस्य कैरवं कुमुदस्य तेषां सखी सहाया । तव सत्कीर्त्तिलक्ष्मीः
 शोभनयशःश्रीः । अधुना सम्प्रति । अस्मिन् नवमे बुद्धौपादकाले इति भावः । यं मन्द-
 भाग्यम् अल्पपुण्यं पुत्रयम् । न अलिङ्गति अलिङ्गनं न कुपते । तेन पापेन साईम् ।
 मे मम । सङ्गः एकत्र वासोऽपि । न भूयादिति शेषः । सङ्गगदस्य लक्ष्म्यावाधेः
 आदिवैद्य पूर्वमिषम्बर हे भगवन् मे मम । एषापि प्रार्थना । भवतीति शेषः ।
 शार्दूलविक्रीडितं वृत्तम् ॥ ६७ ॥

ये त्वां गच्छन्ति बुद्धं शरणमिति न ते दुर्गतिं यान्ति सन्त
 त्यक्त्वा कायान्मनुष्यान्निरतिशयसुखांस्ते लभन्तेऽय दिव्यान् ।
 दुःखो दुर्निमित्तं दुरहिदुरहिता दुर्गहा दुष्टसत्त्वा
 दुःखं दुर्व्याधयोऽपि क्वचिदिह कुशलान्नोपसर्पन्ति चैवम् ॥
 [६८]

कृत्वं* ब्रह्मावधत्ते मणिमयममलं चामरं चक्रपाणिः
 स्तोतारो गद्यपद्यैर्हरगुरुफणिनः शाङ्खिकोऽभून्महेन्द्रः ।
 अन्ये दौषोदकुम्भध्वजकुसुमलसत्पाण्यो भक्तिनम्रा
 स्तस्यव्याख्याय धर्मं भुवमवरुहतः स्वर्गतस्ते मुनीन्द्र ॥ ६९ ॥

येति । ये सत्ताः शरणं निर्व्याणसुखाय प्रतिष्ठा इति मत्वा । बुद्धं सर्वविदम् ।
 त्वां गच्छन्ति अनुयन्ति । ते सन्तः शरणगताः साधवः । दुर्गतिं नरकम् । न यान्ति न
 प्राप्नुवन्ति । ते उपासकाः । मनुष्यान् कायान् । त्यक्त्वा । निरतिशयाणि परमोक्त-
 छानि सुखानि येषां तथोक्तान् । दिव्यान् कायान् । लभन्ते प्राप्नुवन्ति । अत्यन्त-
 मितिशेषः । अयं अनन्तगार्हस्थ्योक्तः । इह जगन्नि । कुशलात् शरणागमनपुण्यात् ।
 दुःखप्रः स्वप्ने अनिष्टदर्शनश्च । दुर्निमित्तं असुमकारणश्च । दुरहयः दुष्टसर्पाश्च । दुर-
 हिताः क्रूरशत्रवश्च । दुर्गहाः पापराशिषु स्थिताः नमस्कराश्च । पापफलदायकाः ग्रहा
 इत्यर्थः । दुष्टसत्ताः बाधनकरादिदुष्टजन्यवश्च । दुःखं कायिकचैतसिकादि दुर्व्याध-
 योऽपि दुष्टरोगाश्च । एते दुःखप्रादयः । एवं शरणगतान् कश्चित् कश्चित् ।
 न उपसर्पन्ति न प्राप्नुवन्तीत्यर्थः । स्वम्भरावृत्तम् ॥ ६८ ॥

कृत्त्वमिति । हे मुनीन्द्र स्वर्गतः इन्द्रपुरात् । धर्मं धर्मसङ्ग्रहप्यादिकं सप्रकरणम् ।
 व्याख्याय । दिष्ट्वा । साहस्रमुखानां देवानामिति भावः । सर्वं स्थूलोक्तम् । सङ्काश-
 नगरद्वारमिति भावः । अवरोहतः अवतरतः । ते भवतः । ब्रह्मा सङ्काशमतिर्ब्रह्मा
 मणिमयं मौक्तिकरत्नमयम् । कृत्वं धवलातपत्रश्च । चक्रपाणिः विष्णुः । अमलं
 निर्मलम् । चामरं शूभ्रवर्णं चमरपुच्छतयजनश्च । अवधत्ते दधातिष्ठा । हरः शम्भुः
 शुभः लुह्यतिः कण्ठी शेषाङ्घ्रिः एते गद्यपद्यैः गद्यपद्यरचनाविशेषैः । स्तोतारः स्तवं
 कुर्वन्तः । असवन् । महेन्द्रः शचीपतिः । शाङ्खिकः शङ्खधमकः अभूत् । अन्ये शेष-

मातेवासीत् परस्त्री भवति परधने न स्पृहा यस्य पुंसो
मिथ्यावादी न यः स्यान्न पिबति मदितां प्राणिनो यो न
[हन्यात् ।

मर्यादाभङ्गभौरः सकृदणुहृदयं स्तुतसर्वाभिमानो
धर्मात्मा ते स एव प्रभवति भगवन् पादपूजां विधातुम् ॥
[१०० ॥

सर्वप्राणातिपातात् परधनहरणात् सङ्गमादङ्गनाया
मिथ्यावादाच्च मद्याङ्गवति जगति योऽकालमुक्तेर्निवृत्तः ।
सङ्गीतसकुसुगन्वाभरणविलसितादुच्चगय्यासनाद-
प्यासीद्धीमान् स एव चिदशनरगुरो त्वत्सुतो नात्र शङ्का ॥
[१०१ ॥

देवाः । दीपाः माणिक्यमयप्रदीपाः उदकुम्भाः स्वर्णमयाः जलपूर्णघटाः ध्वजाः मणिकनक-
मया ध्वजाः कुसुमानि पारिजातमन्दारादिपुष्पाणि । तैः लसन्तः पाणयः हस्ताः येषां
तथोक्ताः । भक्तिनष्टाः आदरेण श्रवणतः । तस्युः स्थानं चक्रुः । एतद्भिः सन्कृते
सर्वस्यैककरन्दे विलसतो द्रष्टव्यम् । अङ्गराष्टकम् ॥ ९९ ॥

मातेति । यस्य पुंसः । परस्त्री परमार्थ्या । मातेव जनिकावत् आसीत् । परधने
परायणद्रव्ये । स्पृहा अभिलाषः न भवति । यः जनः मिथ्यावादी नृपाभाषणशीलः न
स्यात् । मदितां न पिबति सुरापानं न करोति । यः प्राणिनः न हन्यात् प्राणिवधं
न कुर्यात् । मर्यादा सदाचारः तस्याः भङ्गः खण्डनं तस्मिन् भौरः भयशीलः यः स
तथोक्तः । सकृदणुहृदयः दयान्वितचित्तः । त्यक्ताः परित्यक्ताः सर्वे अभिमानाः मिथ्या-
गर्व्याः येन तादृशः । धर्मात्मा साधुस्वभावः । स एव उपासकः । हे भगवन् ते
भवतः । पादपूजां विधातुं श्रीपादपूजां कर्तुम् । प्रभवति समर्थो भवति । इतरे
असमर्था एवेति सूचयति । अनेन उपासकगुणं वर्णितवान् । अङ्गराष्टकम् ॥ १०० ॥

सर्व्वेति । यः नरः सर्व्वप्राणातिपातात् सकलप्राणवधात् । परधनहरणात् परद्रव्याप-
हरणात् । चौर्यादितिभावः । अङ्गनायाः स्त्रियः । सङ्गमात् सङ्गत्याः । स्त्रीपुंसयोः
भोगादित्यर्थः । मिथ्यावादात् मिथ्याभाषणात् । मद्यात् सुरापानात् । अकाल-

तापक्षत्रादिमार्गाः सदवयवयुताः भ्रन्ति रागादिदोषान्
 प्राप्ते छिन्नमूला हतभवगतस्तयत्फलै र्यान्ति शान्तिम् ।
 गीणां क्लेशहानिः सदमृतमजरं कारणं स्यान्नवानां
 गीणां हेतुरेषां तव जिन वचनं तस्य हेतुस्त्वमेव ॥ १०२ ॥

क्षेत्स्विकालभोजनात् । सङ्गीताः नृत्यगीतवाद्यादयः । सक्त्सुगन्धः मालागन्ध-
 लेपनम् आभरणम् अलङ्कारः विलसितं विरूपितं तस्मात् । उच्चात् तुङ्गात्
 यासनात् शयनासनात् । निवृत्तः आसीत् विरतः अधृत् । त्रिदशः देवाः नराः
 तुष्याः तेषां गुह्यः आचार्यः । अनेन सम्यक्त्वं ज्ञापयति । हे सम्यक् स एव
 मान् अष्टाङ्गश्रीलधारी प्राज्ञः । लघुतः सुदुष्प्रियाकरणाद्भवतः पुनः । अत्र
 घने । न शङ्का संशयो नास्तीत्यर्थः । अनेन उपासकस्य अधिकश्रीलं सूचयति ।
 पासकोहि इदमष्टाङ्गमुपाधितश्रीलं रचन् अधिकश्रीले प्रतिष्ठितो भवत्येव । अम्बरा-
 त्तम् ॥ १०१ ॥

श्रोतापत्तिरिति । सदवयवयुताः श्रीभनाङ्गयुक्ताः (सम्यक्कृतृष्टिः सम्यक् संकल्पना सम्यक्
 स्मृतिः सम्यग्जाजीवः सम्यग्वायामः सम्यग्वचनं सम्यक् स्मृतिः सम्यक् समाधिरिति एभिः
 इष्टभिः आचार्यैः समन्वागता इति भावः) श्रोतापत्तादिमार्गाः श्रोतापत्तिमार्गं आदिना
 सत्तदागामिमार्गः अनागामिमार्गः अर्हन्मार्ग इति) इमे चलारो मार्गाः । रागादि
 पाप्मानं रागद्वेषमोहान् । सकलान् क्लेशानिति भावः । भ्रन्ति नाशयन्ति । छिन्नाः तेन
 न मार्गेण अविद्यादयः मूलाः पापहेतवः यैः तथोक्ताः । इतः नष्टः भवगतिः संसार-
 मर्त्यं यैः तादृशाः । ते रागादि दोषाः । तत्फलैः (श्रोतापत्तिफलं सत्तदागामिफलम्
 अनागामिफलम् अर्हत्फलमिति) तैः तैः फलैः । शान्तिं उपशमनम् । आयान्ति प्राप्नु-
 न्ति । मार्गाणां तेषां श्रोतापत्तादिचतुर्विधमार्गसम्बन्धनाम् । क्लेशहानिः रागा-
 दीनां उपशमः । सत् परमार्थसत्यम् । अजरं जरया विरहितम् अचयमित्यर्थः । अमृतं
 मरणदुःखगतं नित्यसुखस्वरूपम् निर्वाणमिति यावत् । कारणं स्यात् हेतुर्भवेत् ।
 र्षां नवानां धर्माणाम् (श्रोतापत्तादयश्चलारो मार्गाः श्रोतापत्तादयश्चलारि फलानि
 निर्वाणमिति) एषां नवलोकोत्तरधर्माणाम् । तव वचनं भवतस्त्रिपिटकधर्मैः । हेतुः
 कारणम् । स्यादिति अन्वयः । तस्य त्रिपिटकधर्मस्य । हे जिन त्वमेव भवानव ।
 हेतुः उपदेशकत्वात् कारणं कर्ता वा भवति । अनेन अन्ये ब्रह्मादयो देवा उपदेशकाः
 न भवन्तीति सूचयति । अम्बरात्तम् ॥ १०१ ॥

विंशत्सत्कायदृष्टिचित्तिधरममलज्ञानवज्जेण भित्वा
 रागद्वेषादिपापं तदुदितमखिलं कर्म चोन्मूलयन्तः ।
 चत्वारो लब्धमार्गास्तदनु गुणफलास्तेऽपि चत्वार एव
 त्वत्त आष्टार्यसङ्घः पृथगिति न पुनश्चिन्तयामो मुनीन्द्र ॥
 [१०३ ॥

अपि गगनमनन्तं सर्वसत्त्वोऽप्यनन्तः
 सकलमिदमनन्तं चक्रवालं विशालम् ।
 वदसि जिन विदित्वानन्तया ज्ञानगत्या
 तव च गुणमनन्तं वेत्ति बुद्ध त्वमेवम् ॥ १०४ ॥

विंशदिति । अमलेन निश्चलेन । मलरहितित्यर्थः । ज्ञानवज्जेण मार्गज्ञान-
 वज्जायुधेन । विंशत्सत्कायदृष्टिः (रूपमात्मतः समनुपपत्तिः । रूपवत्त्वं वा आत्मानम् ।
 आत्मनि वा रूपम् । रूपे वा आत्मानमित्यादिक्रमेण पञ्चसु स्कन्धेषु एकैकस्मिन्
 स्कन्धे चत्वारश्चत्वार इति) विंशतिप्रभेदगता स्वीयशरीरे प्रवृत्ता विपरीतदृष्टिः । सा एव
 चित्तिधरः पर्यन्तः तम् । भित्वा समुच्छिद्य । रागद्वेषादि पापं रागः लोभः द्वेषः विरोधः
 आदिना मोहः भाया मदः शयम् ईर्ष्यामात्सर्याद्यकुशलम् । तत् तस्मात् रागादि
 क्लेशहेतोः उदितम् उद्भूतम् । जातमित्यर्थः । अखिलं प्राणवधादि सकलं कर्म च ।
 उन्मूलयन्तः मूलनी नाशयन्तः । लब्धमार्गाः श्रोतापत्तादिप्राप्तमार्गाः । चत्वारः सङ्ग्रा-
 नियमदर्शनम् । तदनुगुणैः तैर्मागैः प्राप्तश्रोतापत्तादिफलाः । ते अपि चत्वारः ।
 एवं इत्यम् । पुनः श्रूयः । आष्टार्यसङ्घः आष्टार्यपुद्गलगणः । हे मुनीन्द्र लज्जः भवतः ।
 पृथक् इति भिन्न इति । न चिन्तयामः चिन्तनं न कुरुमः । वयमिति शेषः । आष्टार्यं
 सङ्घोऽपि भवतः सम्बन्धीति वयं चिन्तयाम इति भावः । सङ्घराट्टकम् ॥ १०३ ॥

अपीति । गगनमपि आकाशमपि । अनन्तम् अवधिशून्यम् । सर्वसत्त्वः सकल-
 जनोंऽपि । अनन्तः परिच्छेदरहितः । अप्रमाण इत्यर्थः । सकलमिदं विशालं पृष्ठलं
 चक्रवालं लोकधातुरपि । अनन्तं पर्यवसानरहितम् । हे जिन अनन्तया प्रमाणाति-
 क्रान्तया । ज्ञानगत्या सर्वज्ञताज्ञानेन । विदित्वा ज्ञात्वा । विदुतं ज्ञत्वमिति भावः ।
 वदसि विमन्थ कथयसि । लमिति शेषः । हे बुद्ध एवम् इत्यम् । तव अनन्तं

भगवति भवभौतिर्ध्वंसकारिण्यमोघे
 भवतु भवतु भक्तिर्जन्मजन्मान्तरेऽपि ।
 भवतु भवतु धर्मः सर्वथा मेऽनुशास्ता
 भवतु भवतु सङ्घोऽनुत्तरा पुण्यभूमिः ॥ १०५ ॥

चिभुवनमहनीयं त्वामभिष्टुत्य बुद्धं
 विशदतरमदभं पुण्यमन्त्रार्जितं यत् ।
 जगति सकलसत्वास्तेन सम्बुद्धबोधिं
 विधुतविविधपापा भावनाभि व्रजन्तु ॥ १०६ ॥

प्रमाणरहितम् । गुणं त्रिविद्या अतुर्वैशारद्यादि गुणश्च । त्वम् एव वेत्सि जानाषीत्यर्थः ।
 मालिनीवृक्षम् ॥ १०४ ॥

भगवतीति । अमोघे सार्धके । भवत्यसंसारोत्पत्त्याः भौतिः मयं तस्य ाः ध्वंसकारी विना
 शनशीलः तस्मिन् । भगवति सम्बुद्धे । भक्तिः आदरः । ममेति शेषः जन्मजन्मान्तरे
 ण्यनुशास्यन्ते जातिषु । भवतु भवतु । धर्मः सपर्याप्तिकः नवल्लोकोत्तरधर्मः । मे
 मम । अनुशास्ता अनुशासकः । भवतु भवतु । सङ्घः अष्टार्थपुद्गलगणः । अनुत्तरा
 अत्यन्तश्रेष्ठा । पुण्यभूमिः पुण्यक्षेत्रम् । भवतु भवतु । ममेति अन्वयः । मालिनी-
 वृक्षम् ॥ १०५ ॥

विसृजनेति । विसृजनेः सवनव्यवाप्तिभिः महनीयं पूज्यम् । बुद्धं कैकालवर्तिनां
 सर्वधर्माणां वेत्तारम् । त्वं भवन्तम् । अभिष्टुत्य स्तुत्वा । भक्तातिशयेन स्तोत्रं
 कर्त्तुमिति भावः । अत्र स्तोत्रकरणे । विशदतरम् अतिशयनिर्मलम् । अदभम् अनल्पम् ।
 बहुलमिति यावत् । यत् पुण्यं कुशलम् । अर्जितं सञ्चितम् । तेन कुशलेन । जगति
 लोके । सकलसत्वाः सर्वे प्राणिनः । विधुतानि त्यक्तानि विविधानि अनेकप्रकाराणि
 पापानि यैस्ते । भावनाभिः समयविदर्शनादिभिश्चिन्तनशैकरणक्रमैः । सम्बुद्धबोधिं
 सर्वज्ञतान्त्रानम् । बुद्धत्वमिति भावः । व्रजन्तु प्राप्नुवन्मित्यर्थः । मालिनीवृक्षम् ॥ १०६ ॥

भास्वद्भानुकुलाम्बुजम्भमिहिरे राजाधिराजेश्वरे
 श्रीलङ्काधिपतौ पराक्रमभुजे नीत्या महीं शासति ।
 सद्गौड़ः कविभारती क्षितिसुरः श्रीरामचन्द्रः सुधीः
 श्रीहृणामकरोत् स भक्तिशतकं धर्मार्थमोक्षप्रदम् ॥ १०७ ॥

भास्वदिति । भास्वत् प्रकाशत् । विदितमित्यर्थः । मनु मान्वाह भरत मगौरथा-
 दीनां खपवराणां सुत्यत्ता अतिप्रसिद्धमिति भावः । भानुकुलं सूर्यवंशः तदेव अम्बुजम्भ
 पद्मम् । तस्य प्रकाशने मिहिरेः सूर्य इव तस्मिन् । श्रीलङ्काधिपतौ श्रीलङ्काश्वरे ।
 राजाधिराजानः प्रधानराजानः । तेषां राजेश्वरे नायकराजनि । पराक्रमसजे
 तन्नामकष्टपवरे । नीत्या दशराजधर्मेन मनुनीत्यनतिक्रमेण वा । महीं सुवम् ।
 शासति अनुशासनं कुर्वति । राज्यं कारयतीत्यर्थः । सद्गौड़ः उत्तमे गौड़देशे समुत्पन्नः ।
 कवीनां भारती सरस्वतीव । सुधीः प्रशस्तबुद्धिमान् । श्रीरामचन्द्रः तन्नामकः । सः
 क्षितिसुरः ब्राह्मणः । श्रीहृणां आवकजनानाम् । धर्मार्थमोक्षप्रदं विवर्गसम्पत्ति-
 प्रदायकम् । भक्तिशतकं तन्नामकधन्यरचनाम् । अकरोत् कृतवानित्यर्थः । शार्दूल-
 विक्रीडितं लुप्तम् ॥ १०७ ॥

इति श्री शाक्यमुनेर्भगवतः सर्वज्ञस्य परमोपासकीन
गौडदेशीयेन श्री बौद्धागमचक्रवर्तिना भूसुरेणाचार्येण
महापण्डितेन विरचितं भक्तिशतकं समाप्तम् ॥

इति श्री शीलकृष्णविवरेण कृता रत्नमाळा नाम भक्तिशतकटीका समाप्ता ॥

लङ्कायां यतिवृन्दसन्निवसतौ प्रासादशङ्कीकुले
चरामे वसतिप्रमोदजननेऽयं शैलविम्बाभिधे ।
शीलकृष्णव्यतिस्कार मधुरां व्याख्यामिमां धर्मवित्
स श्रीमान् जनवत्सलो परहितो यो नूतनग्रामजः ॥

यदत्र विद्यतेऽस्माकं प्रमादाद्भ्रमतोऽपि वा ।
स्वलनं विबुधा ज्ञात्वा शोधयन्तु दयापराः ॥

वाणैकनागशशब्दमिमिते शकाब्दे
विंशेऽङ्कि चण्डकिरणे दृषमं प्रयाते ।
व्याख्यामिमामकृत साधुजनस्य तुष्टौ
सेयं समुत्सतु सौगतभक्तिवृद्धौ ॥

शिवमस्तु ॥

—०००—

Recd. on 3.6.88

R. K. No. 7826

P. R. No. 30937

